

Bevezetés az egyiptomi hieroglifák magyar nyelvű olvasatába¹

A köztudatban kialakult szemlélet szerint a Nílus-parti hieroglifás írás titkát napjainkra már megfejtették, ezt az ügyet tehát *ad acta* lehet tenni. Valóban! Miért is kell mindezt újra napirendre tűzni? Miért nem hiszünk a tudós egyiptológusok immár két évszázad óta tartó nyelvészeti kutatásainak? Ráadásul mitől ez a meglepő fordulat, pontosabban mit keres a közismerten uráli, ill. ugor eredetre visszatekintő magyar nyelv őse a Nílus-parti hieroglifák között?

Az alábbi összefoglalásban pontosan ezeket a megkövesedett tanokat fogjuk vallaszóra, s adunk választ a feltett kérdésekre.

Tekintve, hogy alapfogalmakat tárgyalunk, követése az ezirányú előismeretek mellett, elfogultságmentes, rendezett gondolkodásmódot igényel. Lépésről-lépésre építjük egymásra érveinket, így aki csak az összefoglalást olvassa el, nem tudja majd tételünk valóságtartalmát megítélni. Új megvilágításba helyezzük a megfellebbezhetetlennek hirdetett ún. tudományos nézeteket, tárgyalásuk során rendszeresen javítjuk, ill. szükség esetén elvetjük azokat. Számos idézet, még több hivatkozás és természetesen a hieroglifák nehezítik majd az amúgy is elgondolkodtató szöveg gördülékenységét. Nélkülük viszont lehetetlen hiteles képet nyújtani az ősi egyiptomi írás közvetlen, magyar nyelvű olvasásának jogosságáról.

Tudományos viták íratlan szabálya szerint minden új elmélet elismerésének alapfeltétele a fennálló tan (esetünkben tudományág) uralkodó álláspontjának megdöntése. Következésképpen először a Nílus-parti írás jellegéről, a nyelv hangtanáról, tehát az ősi nyelvről hirdetett tantételeket tartozunk cáfolni, s majd csak ezután tarthatunk igényt az általunk foganatosított magyar olvasatok jogosságának megtárgyalására.

Az alábbi bevezetőben mi is eleget teszünk ennek a követelménynek.

A következő úton haladunk:

- Rövid történeti összefoglaló (1/) után megismerkedünk a Nílus-parti írás lényegével (2/).² Ezirányú alapismeretek elsajátítása nélkül lehetetlen gondolatainkat érdemben követni. Bemutatjuk a szakirodalom elemzési rendszerének főbb vonásait, és a hieroglifás írás megfejtése terén elért eddigi eredményeit. Rámutatunk az alkalmazott módszer hihetetlen bonyolultságára, alapvető hiányosságaira, és a hibáiból adódó korlátaira (3/). Részletesebben ismertetjük a középbirodalmi nyelv héber/arab hangzósításának gondolatkörét, s a feltételezett hangváltások elutasításának okait (4/). Feltárjuk a magánhangzó-váltó-rendszer – a szakirodalom megfogalmazásában a rébusz-rendszer – ősi gyökereit, és bemutatjuk működését. Ez képezi a hieroglifás írás „lelkét” (5/). A nyelv ismeretének hiányában – csak elemzéses úton – nem lehet a hieroglifák titkát megfejteni. Az eredmény: az egyiptomi hieroglifákat mindmáig senki sem tudja *olvasni*, csak részben *megfeleltetni*. Ez pedig távolról sem azonos az írás megfejtésével!

- Másodjára kitérünk nyelvünk tudományos besorolására, s a feltételezett hangváltások rövid bírálatára (6/). Ennek megismerése azért is időszerű, mert nyelvészeink a finnugor elméletet, mint áthatolhatatlan sziklafalat állítják nyelvünk gyökereit feltáró más irányú kutatások útjába. Bemutatjuk az általunk követett utat (7/), mely a magyar nyelv őseinek segítségével újra helyreállítja a Nílus-parti képirás alapját, a hieroglifák látványa és hangértékei között fennálló ősi hangtani és írásszerkezeti egységet (8/). Mi nem szótani/mondattani elemzéssel jutunk a fordításokhoz, hanem a hieroglifákat közvetlenül, értelmesen, édes anyanyelvünk ősen *olvassuk*.

¹ Ez a tanulmány azonos szövegű a *Magyarságtudományi tanulmányok*, HUN-idea (Budapest, 2008), 93-121. oldalain megjelentekkel.

² A *hieroglifákkal* és annak kurzív változatával, a *hieratikus* jelekkel írt szövegek képezik az óbirodalmi és klasszikus korszak írásrendszerét.

A szakirodalom kerülőútra és az általunk bevezetett közvetlen olvasás egymástól merőben eltérő szövegeket eredményezett. Következésképpen megállapíthatjuk, hogy a nagy tudású szakemberek immár csaknem két évszázados kutatása tévúton halad. A többi között még mindig tisztázásra vár az ősi nyelv hangtana, azaz az eredeti Nílus-parti nyelv hiteles helyreállítása. Mint látni fogjuk, nélküle nem lehet értelmesen *olvasni*, csak körül-belül *megfeleltetni*.³

Mindez „csak” a *Miért*-ekre ad választ, a *Hogyan?* kérdés bemutatása, nevezetesen a magyar olvasatok részletes módszertanának ismertetése jóval nagyobb terjedelmet igényel. Utunk során tartózkodunk majd a hieroglifák példaként történő tömeges felsorakoztatásától, hiszen az alapok megítélését nem a sokak számára követhetetlen jelrendszer látványossága teszi hitelesebbé, ezt a szerepet a szabatosan fogalmazott magyar szöveg hivatott betölteni. Munkánk nyelvezetéül a magyar nyelvet választottuk, így a lehetőségekhez mérten tartózkodunk majd az idegen szavak, meghatározások tudományosnak látszó használatától. Ugyanakkor a nemzetközi szakirodalom követéséhez feltétlenül szükséges szakkifejezések esetében ezirányú törekvésünk alól kivételt teszünk. Természetesen az első előfordulásuknál a magyar megfelelőit rendre mellékeljük.

Hasznos tudnivalók

- A *hieroglifák*, a *jelek* és *képjelek* mondanivalónk szempontjából azonos értelműek, vegyes használatuk a szöveg gördülékenységét hivatott szolgálni.
- A hieroglifák vonatkozásában a *magyar nyelv* alatt a *tiszta*, ősmagyar nyelvet értjük. Tehát sem a pesti aszfaltnyelvet, sem az újságírók által használt förmedvényeket, sőt, a már Karácsony Sándor által elítélt ún. fordítási nyelvet sem tekintjük *tiszta* magyar nyelvnek. Ezzel szemben őseink nyelve mentes volt az idegen (a latin, német, napjainkban angol stb.) szavaktól és mondatszerkezetektől, a többi között pl. az ún. germanizmusoktól is. A hieroglifás írás mögött tehát nem a mai köznyelvet kell keresni! Leginkább nyelvjárásaink őrizték meg nyelvünk ősi állapotát.
- Tisztáznunk kell az általánosan használt *írni-olvasni* szavunk eredeti értelmét is. Az *írni* szavunkról most csak röviden emlékezünk meg, hiszen az *írni-róni-járni* összefüggésének alaposabb feltárása egy újabb dolgozatot eredményezne.
 - A *TESZ* az *írni* szavunkat csuvasos jellegű ótörök jövevényszónak tartja. Megjegyezzük, hogy a köztörök változatok *j*-vel ill. *y*-nal kezdődnek.
 - „*ÍR*, (2) v. *IR*, (2), önh. és áth. m. *ír*-t. Eredeti értelménél fogva hangutánzó s *karczolást*, *perczegést*, *karczolva*, *perczegve* metszést jelent, am. valamit bemetszve, bevágva, bevésve jegyez, honnan származott az *irt* ige is, gömöri- és abaújjiasan: *ort*, s rokon vele a mélyhangú *s* megfordított *ró* (metsz, bevág). Rokon vele továbbá a latin *aro* (exarare litteras, epistolam, carmen), nem különben *scribo*, (melytől jön a francia *écrire*), hellén *γραφειν*, német *schreiben*, melyekben kétségen kívül leglényegesebb betű az *r*, mely a magyarban egyszerűen van meg.”⁴
- A hieroglifás írás lényegének megértéséhez az *olvasni* szavunk eredetének tisztázása az egyik sarokpont. Eredeti jelentése köznyelvünkéből – néhány nyelvjárásunktól eltekintve – már kikopott, hiszen kezdetben nem a mai értelemben vett betűolvasát jelentette, hanem:
 - „**olvas** 1372 **J**: 2. számlál, egyenként számba vesz. Bizonytalan eredetű. Az ’olvas’ jelentés kialakulását a ’számol’-ból az írott szöveg betűinek egyenkénti számbavételével magyarázza.”⁵
 - „**OLVAS**, (ol-v-as) áth. m. *olvas-tam*, *-tál*, *-ott*, par. *-s*. 1) Valamely gyüménységnek részeit egyenként számba veszi, mi rendesen úgy történik, hogy

³ Az ideogrammaként szereplő élőlényeket, közismert tárgyakat ábrázoló hieroglifák megítélése természetesen bármely nyelven követhető, viszont mindez már nem vonatkozik ugyanezekre a jelekre, ha azok nem ideogrammaként szerepelnek. Nem vonatkozik a (több-konzonánsos jelekre) szótagokra, és az önálló mássalhangzókra sem. Vö. a magánhangzó-váltó rendszerrel.

⁴ Czuczor-Fogarasi 3, *A Magyar nyelv szótára* Emich Gusztáv Magyar Akadémiai Nyomdásznál (Pest, 1862), 179.

⁵ *TESZ II, A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára* Akadémiai Kiadó (Budapest, 1995), 1078-1079.

a részek külön-külön egymás után elmozdíthatnak, vagy legalább gondolatban elválaszthatnak, pl. aki pénzt olvas, a pénzdarabokat egyenként elválasztja, vagy szemügyre veszi; aki juhait olvassa, minden egyes juhra különös tekintetet vet; aki az utcza házait olvassa, minden házat külön vesz.”⁶

- Tudós nyelvészeink szerint tehát az *olvas* igénk ősi jelentése a *darabonként külön-külön számba vesz* leírással azonos. Gyakorlatban a mai értelemben vett olvasáskor az írásjeleket hangzósítjuk, s ezzel a még számlálatlanoktól *elvesszük* → azaz *olvassuk*.
- Csakhogy manapság kétféleképpen tudunk olvasni: füllel és szemmel is.
 - A *fül-felfogás* szerint, amit a „lentől-felfelé” vagy „föníciai” elméletnek is nevez a szakirodalom betűről-betűre, azaz hangról-hangra haladva a hallásunk segítségével rakjuk össze a szavakat. Éppen ezért ezt a változatot ’fonetikus-közvetítésnek’ is nevezik.
 - A *szemmel olvasás* – „fentről-lefelé” vagy kínai rendszer – alapját az írásjelek/jelcsoportok külső megjelenési formája képezi. A szavakat egységként olvassuk ki, anélkül, hogy azokat a jelek lineáris sorozatára bontanánk. Ilyenkor az olvasó megkeresi a szöveg legkönnyebben felismerhető, egyúttal legfontosabb részeit, a további szövegrészeket pedig háttérismeretével tölti ki, azaz megtippeli.⁷
 - A gyakorlatban viszont önállóan egyik sem működik. Egyrészt a sűrűn előforduló szavakat már a külső alakjuk alapján is olvashatjuk, ugyanakkor a szemmel olvasás is csak addig eredményes, amíg a szöveggörnyezet elemei az olvasó számára már korábbról ismerősek. Sok esetben, pl. ismeretlen tudományos szövegek tanulmányozásakor, gyakran vissza kell nyúlni a füllel olvasás módszeréhez.
 - Megállapíthatjuk, hogy a két módszer csak együtt hatásos!
 - S miért érdekes mindez a hieroglifák olvasásánál? Azért, mert – mint látni fogjuk – ez a kettősség, tehát a füllel és szemmel olvasás egysége az alapja az ideogrammból + szótagokból + ragokból képezett hieroglifacsoportok olvasásának.

1./ A Nílus-parti írás kialakulása, vázlatos története

Az alábbi rövid összefoglalóban az írás kialakulásának és fejlődésének feltételezett állomásait vizsgáljuk meg, gondolataink követéséhez megítélésünk szerint ezek az ismeretek nélkülözhetetlenek.

A Nílus-völgyi írás története a ma érvényben lévő szemlélet szerint kb. 5500 év távlatába nyúlik vissza. Kezdetre W. Fl. Petrie felosztása szerint a Naqada kultúrkörhöz fűződik. Ezt a periódust tartják a Nílus-parti államalakítás idejének (Késő Naqada II), írását archaikus jelzővel illetik. Az Óbirodalom időszakát Kr.e. 2500-2000-ig jegyzik, a nagy piramisok építésének kora ez. Az V. és VI. dinasztiból származnak az első piramisfeliratok. Az írás klasszikusnak nevezett időszakát mégis az Óbirodalom késő szakasza, valamint a Középbirodalom és az Újbirodalom kezdeti kora képezi (Kr.e. 2000-1300-ig). A korábbi fal- és sírfeliratok folyamatos írása mellett a papirusztekercsek sokasága tanúskodik az ún. szépirodalomról, a hétköznapi életről, gyógyászati ismeretanyagok, kezelések leírásáról. Sőt, a számolás akkori eredményeit megőrkítő matematikai papiruszok bizonyítják a hajdan volt kultúra magas fokát. Az Újbirodalom a szakirodalom szerint időben Kr.e. 1550-1070-ig tarthatott, mely magába foglalja az Amarna Periodust is (Kr.e. 1352-1333-ig). A többi között koporsófeliratok, a híres *Halottak Könyve* származik ebből az időszakból. A XXI.-től a XXV.-ig terjedő dinasztiai uralkodásának idejét a Harmadik Közbülső Periodus-nak

⁶ Czuczor-Fogarasi 4., *op. cit.*, 1049.

⁷ Bővebb leírását David Crystal, *A nyelv enciklopédiája* (Budapest, 2003), 262- 268 oldalain találják.

nevezik (Kr.e. 1070-712-ig). Az ősi Egyiptom történetét a Későkoron (Kr.e. 712-332-ig), majd a Görög-Római Perióduson keresztül a bizánci uralom (395-640-ig) zárja.

Megjegyezzük, hogy az egyiptomi írás az archaikus időtől kezdve a görög/római korszak végéig – tehát legalább négyezer éven keresztül – a fennmaradt feliratok sokaságának köszönhetően folyamatosan és közvetlenül követhető.

A Nílus-parti írás történetéhez az Alexandriában felállított világhírű nagy könyvtár (a *Muszeion* és *Separis temploma*) sorsának rövid ismertetésével csatlakozunk (Kr.e. 298).⁸ A hagyományok szerint az itt őrzött gyűjtemény már Kr.e. 250 körül mintegy 400.000 tekercsből állhatott, számuk az azt követő kétszáz év alatt állítólag 700.000-re dagadt.⁹ „Itt írta meg Euklides a Kr. e. III. században geometriáját [*Sztoikheia* ('Elemek')sic!], itt fejlesztette Eratosthenes a csillagászati földrajzot, Hipparchos az észlelő csillagászatot, itt gyűltek össze azok az asztronómiai észlelések, melyek a spekuláció helyébe léptek. Az Alexandriában állami költségen élt tudósok az ismeretek minden ágát művelték, minden tudományágban az addig ismert anyagot átkutatták és rendezték. Tudományos munkásságuk inkább a meglévőnek tanítása volt, mint az újabb igazságok felfedezése.”¹⁰ Megítélésünk szerint ezek a tekercs nemcsak a hajdan volt tudás/ismeretanyag görög nyelvű szövegeit tartalmazták, hanem közöttük sorakoztak az akkor még minden bizonnyal közhasználatú hieroglif/hieratikus, és természetesen a démotikus jelekkel rögzített papirusztekercsek is. Ezekkel kétség kívül a hieroglifák olvasásának képessége is együtt járt! A történetírók szerint Alexandria volt akkortájt a Mediterránium tudományos, szellemi központja. Ez a híres könyvtár először Alexandria ostrománál égett le, a „baleset” Kr.e. 48-47-ben, Julius Caesar nevéhez fűződik. A veszteséget akkor még a pergamumi királyok könyvtárával igyekeztek pótolni. Másrészt a keresztény tanok előretörésével a tekercs szerepe egyre kevésbé volt kívánatos, ennek köszönhetően a túlbuzgó pátriárka Theophilosz, a Szerapeiont 389-ben felgyújtatta.¹¹ A Muszeion az arabok és a keresztények közötti harcok során a gyűjtemény többi részével együtt 391-ben nagyrészt megsemmisült. Alexandria szellemi vezető szerepe a város elestével, 641. decemberében ért véget.¹² A maradék tekercs arab hódítás utáni sorsa előttünk ismeretlen.

Eddig tartott tehát az ősi Nílus-parti írás-olvasás folyamatossága. Az ezt követő csaknem két évezred viharai nemcsak az ősi Nílus-parti kultúrát temette be a sivatag homokjával, hanem kisöpörte az utódok emlékezetéből az ősi képirás legutolsó nyomait.¹³ A Középkor sötétsége borult erre az írásra is.

Csak a kövek, a hatalmas megalítokból épített templomok, szentélyek, obeliszkek, sírkamrák és természetesen a piramisok maradtak néma tanúként az utókorra.

Most hatalmasat fordítunk az idő kerekén, s a hieroglifás írás történetét Napóleon koránál folytatjuk. Ekkorra már számos műtárgyat ástak ki a homokból, templomok, sírok sokasága, papiruszok sora, csodálatos ékszerek, és múmiák stb. kerültek napvilágra évezredek álmukból.

A reneszánsz kortól kezdve egyre többen foglalkoztak a tömegesen felbukkanó ősi díszítések, ábrák, hieroglifák értelmezésével, titkuk megfejtésével. Ekkor még nem tudták biztosan, hogy azok valaha írásjelek voltak-e. Ezt egyesek csak sejtették, mások pedig egyenesen tagadták, s a hieroglifákat csak díszítésnek tartották. Eleinte úgy vélték, hogy minden egyes hieroglifa kínai mintára egy-egy eszmejel. Az írás felismerésében az áttörést Napóleon hadjárata közben előkerült „háromnyelvű” *Rosette-kő* tanulmányozása jelentette. A hieroglifás írás mellett ezen a kövön ugyanaz a szöveg démotikus jelekkel, de ami sokkal fontosabb volt, görögül is olvasható.

Néhány, sokat ígérő kísérlet (Silvestre de Sacy orientalista és J.D. Åkerblad) után először Thomas Young ismerte fel az egyiptomi írás kettős természetét (*Undulatory Theory of Light*). Szerinte az ősi írásban a már feltételezett ábécés rendszer mellett (J.D. Åkerblad) egy attól eltérő, másik

⁸ Az egyiptomi történelmi események időrendjét modern korunk Manetho-tól vette át. Történelmi összefoglalóját állítólag II. Ptolemaiosz Philadelphosz megbízásából görög nyelven rögzítette. Időt-átölelő munkája sajnos megsemmisült, így csak áttelesen, Eusebius és Josephus Flavius munkáiban maradtak ránk ebből utalások, részletek. Az egyiptomi történetírás ókori nagyjait Hérodotosz vezeti, de sokat tanult az egyiptológia Dioderosztól, Sztrabontól, sőt, Plinius és Plutarkosz is hozzájárult a vallásfilozófiai ismeretek bővítéséhez.

⁹ A könyvtár alapítása I. Ptolemaiosz Szótér bőkezűségének köszönhető.

¹⁰ *Pallas Nagy Lexikona*, CD-ROM Arcanum Digitéka, *Alexandriai iskola*.

¹¹ A Szerapeion az egyiptomiak és a görögök által is elismert közös istenség a szent ápisz bika és Ozirisz tiszteletére épített szentély volt.

¹² A fenti adatokról bővebben olvashatnak a *Magyar Nagylexikon* 1 (Budapest, 1999), 464-466. oldalain.

¹³ A koptok liturgikus szövegeikben a késő középkorig részben 'megőrizték' a Ptolemaiosz-kori szókinccset.

rendszer is jelen van. Ennél tovább azonban nem jutott. Az írás megfejtését a művelt világ J. F. Champollion (1790 - 1832) nevéhez fűzi.¹⁴ A Rosette-követ tanulmányozta, de a koptok nyelvét, és a klasszikus görögök ismereteit is felhasználva bebizonyította, hogy ez az írás hangírás!

2./ A hieroglifás írás lényege

Itt érdemes megállni, hiszen ez a megállapítás döntő! Kákosi László erről így írt: „A megfejtés legnagyobb akadályja az a téves elképzelés volt, hogy az egyiptomiak képirást használtak, s így minden egyes jel egy szót, egy gondolatot fejezett ki. Ezt a tévedést táplálták egyes antik szerzők is, mint Plutarkosz és Hórapollion.¹⁵ A valóság ezzel szemben az, hogy a hieroglifás írás képszerű jeleket alkalmazó mássalhangzós írás. Champollion is hosszasan küszködött az anyaggal, amíg végül is meggyőződött arról, hogy hangírásról van szó.”¹⁶

Félreérthetetlen! A hieroglifák tehát látványuk mellett önálló hangértékkel is rendelkeznek. A hajdan volt írnokok a képecskéket nem a képi mondanivalójuk – azaz *képértékük*– alapján válogatták egymás mellé, hanem a képek egymásutánjának megválasztásakor azok *hangértéke* játszott döntő szerepet. Ebből az is következik, hogy a hieroglifás íráshoz a nyelv ismerete elengedhetetlenül szükséges volt. Ez az alapja a Nílus-parti ősi írásnak!

Tekintve, hogy a görög-latin neveket, idegen szavakat a Ptolemaioszok korában kibetűzték (a közismert Kleopatra és Ptolemaiosz királygyűrűje, az imperator stb. írása utal erre), eleinte úgy tűnt, hogy a hieroglifás írásban a magánhangzókat is rendre jelölték. Ezzel szemben a szakirodalom azóta megállapította, hogy a hieroglifás írás kifejezetten mássalhangzós, vegyes-írás: eszmejelek, szótagok, valamint önálló mássalhangzók egymást kiegészítő rendszere.

Hozzáfűzhetjük, hogy néhány csakugyan állandóan ideogrammaként használatos hieroglifa mellett szinte minden további szokásos jel át(vissza)alakítható ideogrammává. Ilyenkor szükség szerint egy függőleges vonalat, az ID jelét húzták figyelmeztetésül a kérdéses hieroglifa után. Vigyázz, itt azt kell olvasnod, amit látsz! A szótagok alatt a több mássalhangzóból (konzonánsból) álló jeleket értjük. Az önálló mássalhangzókat, egyébként tévesen, az egyiptomi *ábécének* nevezik. Általában 24 jelet sorolnak ide. Az Óbirodalom jelkészletét nagyjából 80 hieroglifára tehetjük, melyek száma a Középbirodalom idejére majd tízszeresére nőtt. Erre az ijesztő nagyságrendű jelkészletre azért nem volt állandóan szükség, egy jó képességű írnok már kb. 250 jellel köznapi gondolatait rögzíteni tudta. A Későkorra a menekülő népek egymástól elszigetelve (általában kolostorokban) tovább szaporították a hieroglifák számát, mely összességében a Ptolemaioszok idejére meghaladta az ötezeret is.

Champollion tehát megállapította, hogy a Nílus-parti írás hangírás! S ezzel rögtön elkezdődtek a bonyodalmak. Hiszen akkor nemcsak az íráshoz, de annak visszafordításához, az olvasásához is elengedhetetlen a nyelv ismerete. Ezzel a képességgel – úgymond – ma már nem rendelkezünk. Így nem tudja senki sem az ősi képeket ugyanolyan hangokkal kimondani, mint azt a hajdan volt írnokok tették, s melynek alapján az írásjeleket egymás mellé válogatták. A képek/hieroglifák külső megjelenése, azaz *képértéke*, és a hozzá tartozó, azon az ősi nyelven kimondott hangalakja – ezentúl *hangértéke* – között lévő megbonthatatlan egység felderítése adhat csak jogot annak kijelentéséhez, hogy a hieroglifás írást megfejtettük.

¹⁴ Jean-François Champollion felfedezését az Académie Française titkárához, M. Dacier-hoz írt levele alapján ismerte meg a tudományos világ: *Lettre à M. Dacier relative à l'alphabet des hiéroglyphes phonétiques* (1822. szept. 27).

¹⁵ Ez a megjegyzésünk nem szerepel az idézetben. Mindkét 'antik szerző' esetében meg kell kérdeznünk: uraim miért nem tanulták meg Alexandriában a hieroglifákat írni-olvasni? Plutarkhosz (*45 körül, †125 előtt), állítólag 227 mű szerzője, köztük a közismert *Éthika*, és a *Párhuzamos életrajzok* neves papi írója utazásai során többször is járt Alexandriában. Hórapollion (Kr.u. 4-5 század) pedig egyenesen egyiptomi volt. Állítólag könyvet is írt az óegyiptomi hieroglifákról, mely sajnos csak Philipposz görög változataként *Hieroglyphica* címen maradt ránk. Uraim, tisztelettel! Az önök korában, Alexandriában még vígan írták és olvasták a hieroglifákat. A szomszédok nyelvét és írását illetet volna megtanulni... Sajnos a reneszánsz korban ez már lehetetlen volt, s így aztán számunkra érthető a tévedésük is...

¹⁶ Kákosi L., *Réfiak*, Gondolat (Budapest, 1979), 10.

A pontos hangértékek hiánya már az önálló mássalhangzók megítélésénél is komoly eltéréseket okozott, míg a több mássalhangzós szótagok és az ideogrammak hangzósítási kísérleteinél e hiány pótlása leküzdhetetlen nehézségekbe ütközött. Márpedig eltekintve a 24 ún. mássalhangzótól, csak ezekből áll a hieroglifás írás. Tehát a közvetlen olvasásról az egyiptológusoknak le kellett mondani, mert a jelek alakitani jellegzetességei alapján azok eredeti hangalakját a nyelv ismeretének hiányában mindmáig lehetetlen kimondani.

Tekintve, hogy az ismert nyelvek egyike sem illeszkedett a hieroglifák kép és hangalakjai közé, a jelek külalakjára visszavezethető rendszer közvetlen kutatását elvetették. Megállapították, hogy *az ősi egyiptomi nyelv magvaszakadt, mely a későbbiek során a szemito-hamita jelzőt, napjainkra az afró-ázsiai elnevezést kapta.*

Sajnálattal kell megjegyeznünk, hogy az utódnelvek kutatása során a magyar nyelv nem szerepelt a vizsgált nyelvek között.

Az írás tényén mindez természetesen nem változtatott.

Ekkor született meg az a kerülőút, amelyet az ősi szöveg szótani-mondattani elemzésével azonosíthatunk, s mely mindmáig további tökéletesítésre szorul.¹⁷ Az írásokban rendre hasonló jelcsoportok találhatók, melyekből szavakat, mondatrészeket, mondatokat lehetett elkülöníteni. Ezeknek a jelcsoportoknak a mondaton belül elfoglalt helyzetéből az egyiptológusok a mondatszerkezet ősi rendjére igyekeztek következtetni. Így aztán lassacskán – a hangalakok pontos ismerete nélkül is – kialakult egy bizonyos mondanivaló. A feltételezett szavakhoz tehát valamilyen értelmet rendeltek, azaz *megfeleltettek*. Amikor a képek, szobrok, ún. beszédes tárgyak, számolási menetek kísérték a szövegeket, akkor az elemzéssel elért értelmük is közelebb került a valósághoz. Mindez kevésbé mondható el az összefüggő írott – legtöbbször hieratikus jelekkel jegyzett – jelhalmazokról, általában a papirusztekercsekről. Tekintve, hogy a jelek képértékét félresöpörték, itt aztán legtöbbször nincs további kapaszkodó, így szabad kezét kaptak az írás elemzésére. Oda tették a pontot, vesszőt, kérdőjelet, a mondat alanyát, állítmányát stb., ahová az általunk feltételezett szöveg és mondatszerkezet szerintük azt megkövetelte. Hogy ez a valósággal tényleg összhangban volt-e, azt senki sem tudja, senki sem firtatja. Mindmáig hiányzik a kontroll, a képek sorrendjének meghatározásakor használt hangtani alap. Gyakorlatilag ez azt jelenti, hogy a hieroglifák képszerű mondanivalójának másodlagossá minősítésével számos létező, és – mint azt az egyiptológia tette – kialakítandó nyelvet akár részeiben is bele lehet préselni a Nílus-parti képírásba!

3./ Az elemzés rendszere, és hibái

Tekintve, hogy ez az út elméletileg akár a valós nyelv feltárásához is vezethetne, ezzel a kérdéssel részletesebben foglalkozunk.

Az ún. helyreállított középbirodalmi nyelv nyelvtanának első tudományos igénnyel összeállított rendszerét A.H. Gardiner 1927-ben jelentette meg nyomtatásban.¹⁸ A lovaggá ütött egyiptológus munkáját, az *Egyptian Grammar*-t, az 'egyiptológusok Bibliájának' neveztük el. Nagy vonalakban megállapításai még ma is érvényesek. Gardiner a szóképzésben betöltött szerepük szerint megkülönböztetett ideogrammakat (ideo.), determinatívumokat (det.), fonémákat (phon.), illetve ezek átmeneti formáit is, pl.: semi-phon., phon.-det., vagy semi-ideo.¹⁹ Elődei tapasztalatára támaszkodva abból indult ki, hogy az egyiptomi írás jelei pontos hangértékük ismeretének hiányában nem alkalmasak a közvetlen olvasásra, így szerinte csak a mondatszerkezet (szintaxis)

¹⁷ Az írás „megfejtőinek” sorából csak néhány egyiptológust nevezünk meg: Hincks (1848), Brugsh (1864), Erman (1896), Griffith (1862-1934), Kurt Sethe (1869-1934), Budge (1920), Gardiner (1927), Edel (1955, 1964), Černý (1898-1970), Polotsky (1981), Schenkel (1991), Zonhoven (1992).

¹⁸ Sir Alan H. Gardiner, *Egyptian Grammar* Griffith Institute Ashmolean Museum, Oxford. First published 1927.

¹⁹ A determinatívumok és az átmeneti formák kérdése csak periférikusan érinti a fent tárgyalat alap gondolatunkat. Bővebb bemutatásukkal korábbi munkáinkban foglalkoztunk.

megismerése vezethet eredményre. Az egyébként kitűnően adatolt könyvében átfogó képet nyújt az általa feltételezett egyiptomi szófajokról és a mondattani összefüggésekről. Nyelvtani gyűjteményét kiegészítette a hieroglifák csoportosításával: Sign-list,²⁰ melyet az Egyptian-English Vocabulary,²¹ ugyancsak jól használható fejezete követ.

Mindezek ismeretében még mindig számos szerkezeti problémával kellett megküzdenie. Kiindulási alapja a flektáló nyelvek felépítése volt (hajlító→ indoeurópai, sémi nyelvek jellemzője), de kénytelen volt elismerni, hogy az igeragozás több formája agglutinál (a szótőhöz hozzáragaszt). Ezt azért így nem mondta ki, helyette a nyelvészet terén kevésbé jártasak számára a suffix conjugatio²² 'ködösítő' kifejezést használta.²³ A gyakorlatban ma már erre sem kerül gyakran sor, helyette az igeragozás meghatározására a paradigmaként²⁴ szereplő *hallani* ige egyiptomi megfelelője, a *sdm-f* különböző alakjai szerepelnek. Magyarul mindez annyit jelent, hogy a (személy)ragokat a flektáló nyelvekkel ellentétben a szó töve után ragasztjuk. Az igeidőkkel is komoly gondjai voltak, gyakorlatilag még ma sem teljesen tisztázott minden részlete. Általánosságban elmondhatjuk, hogy a szakirodalom nem tud pontos különbséget tenni a jelen és a múlt idő között. A valóságban a kérdéses kiindulási pont vagy referenciapont megkeresése a szöveg alapján történt, ugyanúgy, mint ahogy azt nyelvünkben mi is megszoktuk, ehhez képest képeztek múlt és jövő időt.

Gardiner és követői érdekes módon igeiként ragoznak számtalan olyan jelcsoportot is, melyek határozott névszói jelleggel rendelkeznek, így a látszólagos igei alakváltozások (gemináció, *tertia infirmæ*, *quarta infirmæ*, stb.) a mássalhangzó hasonulás magyar formáira emlékeztetnek. A mondattani szerkezetek továbbfejlesztése közben kifinomított igeformák bevezetése H. J. Polotsky nevéhez fűződik. Transzpozicionális elmélete képezi a mai mondatelemzés egyik tartópillérét.²⁵ Módszere alapján az igei állítmányok szerepe erősen lecsökkent, nagy része eltűnt, így aztán már az sem csoda, hogy a mondatok komoly többsége szenvedő formába került. Rendszere még így sem volt kielégítő, napjaink egyiptológusai további finomítások és az indikatív *sdm-f*-en keresztül újra visszatértek a cselekvő szerkezetekhez.

Egyébként nagyrészt az igeragozásnak köszönhető a középbirodalmi nyelv besorolásakor feltüntetett *hamita* jelző.

A főnevekről elmondhatjuk, hogy már Gardiner előtt is nemekkel látták el. A hímnemnek szerintük nincs alaki kifejezője, a nőnemet az esetenként szereplő *t* hieroglifa jelezné. A szakirodalom szerint a semleges nemnek sincs külön jele, helyette a hajdan volt írások erre is a nőnemet használták. A *t* jelről - \triangle - megállapították, hogy gyakran még akkor sem szerepel, amikor jelenléte az általuk felállított szabály szerint szükséges lenne (defektív írásmód). Ez a jel magyar olvasatunk során a legtöbb esetben a múlt idő és a tárgyeset jelének bizonyult. Egyébként a szakirodalom megállapítása szerint a helységnevek egytől-egyig nőneműek. Ha az ősi írásban a vélt helyen mégis hiányzik a *t* jel, akkor az az írások felületességére vezethető vissza. 'Szegény lélek, nem ismerte saját nyelvét', sőt a matematikai papiruszok példáinak megoldásakor jelentkező kudarcokat is az ő számlájára írták, a korabeli írások/másolók még számolni sem tudott. A főnevek ragozása gyakorlatilag ezzel ki is merült, a középbirodalmi nyelv nem ismert deklinációt (névszóragozást).

Ezzel szemben az előljárók többsége gyakran egymásnak ellentmondó jelentéssel rendelkezik. Ezeknek egyik formája az arab nyelvből kölcsönzött *nisbé*, nyelvünkben a határozószó fogalmával azonosítható.

Végezetül az egyik legérdekesebb csoportra hívjuk fel figyelmüket. Amikor az egyiptológia a ma ismert szófajok egyiptomi ősi megfelelőit rendre 'megtalálta', csodák-csodájára még mindig maradt néhány azonosítatlan jel, jelcsoport, melyeket aztán töredékeknek (partikulomoknak) neveztek el.

²⁰ Gardiner, *op.cit.*, 438-548.

²¹ Gardiner, *op.cit.*, 549-604.

²² A szótó után illeszkedő ragozás.

²³ Gardiner, *op.cit.*, § 410, 324.

²⁴ Bizonyításra vagy összevetésre való példa.

²⁵ Polotsky felosztása szerint az állítmány alanyi, jelzői és határozói szerepkörben látható (adjektívisch, substantívisch, és adverbális functie, Zonhoven, *Middel-Egyptische Grammatica*, Leiden 1992, 77-78), ezen belül megkülönbözteti a nem ragozott és suffixos formáját is. Élesen szembeállítja a circumstanciális és a prospectív *sdm-f*-et. A participiumok, a relatívformák és további állapotformák csatasorba állítása mellett a passzívumok egészítik ki ezt a sort.

A kezdeti tanácstalanság után a szakirodalom 'kiosztotta' ezek szerepét is, úgy vélik, hogy egy-egy mondat fajtájának felismeréséhez nélkülözhetetlenek, sőt néhány igeforma képzésében is részt vesznek. Jelentőségük a korábban említett Polotsky-féle elmélet térnyerésével egyidejűleg megnőtt.

Ragadjuk ki ebből a csoportból az egyik leggyakrabban használt egyedet, az *iw*-t. Gardiner még a 'lenni' (segéd)igét vélte felfedezni benne, azóta azonban szerepe számos változáson ment keresztül. Olvasatainkban általában '~J-Ó' jelentésűnek határoztuk meg. Polotsky nyomán szerepét a 'határozói' mondatokban (adverbiális mondat), a létezést kifejező összetételekben (existenciális kifejezések) és a 'látszólagos igei' mondatokban (pseudo-verbális mondatok) gyakran „megcsodálhatjuk”. Fontosságára jellemző, hogy *iw* nélkül nem létezhetne 'circumstanciális *sđm-f* ragozás.²⁶

A „helyreállított középbirodalmi nyelvtan” mélyebb rétegeibe itt nem érdemes betekinteni, így a feltételezett névmások, határozók, birtokviszonyok, participiumok stb. kifejezésére használt jelrendszerek értékelése sem lehet mostani feladatunk. Ez a kérdés a többi hasonlóval együtt a *Hogyan?* fejezethez tartozik. Ugyancsak eltekintünk a bonyolult mondatnyi elemzés ismertetésétől (a többi között a relatív mondatok *resumptiójától*, a *restrictív* és *desriktív relatív* szerkezetektől, az *aktív* és *passzív participiumoktól*, a *sđm.ty.fy* az *nty* és *iwty*, valamint a *sđm pw ir. n.f / iry* szerkezetektől, a *participiális statement*, a kérdő és tagadómondatok felépítésétől stb.) is, mert számunkra ennél sokkal egyszerűbb megoldás kínálkozik. Nem kell messze mennünk, hiszen anyanyelvünk szabályai (ha korlátozott keretek között is) megítélésünk szerint erre az ősi nyelvre is érvényesek.

Ez az 'elrettentő' felsorolás csak a szükséges ismeretek egy töredéke, mégis jól érzékelteti, hogy az egyiptológia az ősi írás megfejtéséhez mennyire összetett vázrendszert épített fel (egyetemi tananyag).

Meggyőződésünk, hogy nemcsak a hangzósítás körüli bizonytalanságok okozzák az olvasás helyett beiktatott elemzés szükségességét, hanem már az így felépített nyelvtani szerkezet is alkalmatlan a közvetlen olvasásra.

Véleményünk szerint a praktikus gondolkodó egyiptomiak nem így írtak, mondanivalójukat közvetlenül, fonetikus jegezték, mint láttuk írásuk *hangírás!* Nem lehetett volna egyetlen civilizált birodalmat sem több évezreden keresztül olyan nyelven irányítani, melynek rögzítése közben tapasztalható pontatlanságai nemcsak a magánhangzók hiányára, hanem szerkezetének bonyolultságára, elégtelenségére vezethetők vissza.

A „helyreállított” középbirodalmi nyelv nyelvtani rendszere tehát olyan mesterséges vázrendszer, mely a valóságban ilyen formában sohasem létezhetett.

4./ Az ún. helyreállított középbirodalmi nyelv szemita hangtana és a hangváltások

A hieroglifás írás elemzői, mint azt a fentiekben láttuk, az ősi írás szerkezetének vizsgálatakor számos szemita nyelvelemet véltek felfedezni. Ezek vonzatában természetesnek tartották a sémi (héber/arab) hangok jelenlétét is.²⁷

Mielőtt ennek értékeléséhez kezdenénk, lássuk először a tényeket.

Az Archaikus kor és az Óbirodalom hangtana még más volt. Érdeklődőknek az R. Hannig szótárát bevezető, Kammerzell nyelvész-egyiptológus által összeállított táblázatok vizsgálatát ajánljuk.²⁸ A szemita hangok elterjedését a szakirodalom általában a Középbirodalom idejére teszi.

²⁶ Zonhoven L.M.J., *Middel-Egyptische Grammatica* (Leiden 1992), 43-44.

²⁷ Gardiner, *op.cit.*, *The Alphabet*, 27.

²⁸ Hannig R. *Großes Handwörterbuch Ägyptisch- Deutsch* (Mainz, 1995), *Graphonemrelationen im älterem Ägyptisch* XLV- XLVIII.

Ha ez a feltételezett hangváltás valóban megtörtént, akkor az hogyan történt, és mi lehetett az oka?

A feltett kérdés tisztázása a hieroglifás írás megfejtésében az egyik alapkérdés, hiszen – mint láttuk – már Champollion megállapította, hogy az ősi Nílus-parti írás hangírás volt.

Kérdésünk: mivel magyarázható ez a hangzósítási földindulás, mely a gyakorlatban felér akár egy nyelvcserével is?

A szakirodalom magyarázata szerint a hieroglifák kizárólag mássalhangzókat jelölnek, így olvasásuk alkalmával a mi feladatunk azok hangzósítása. Tekintve, hogy ez az ősi nyelv a ma érvényben lévő besorolása alapján magvaszakadt, senki sem tudja pontosan, hogy milyen magánhangzók hiányoznak a jelölt mássalhangzók között. Következésképpen senki sem tud ezen az ősi nyelven beszélni! Sebaj, állítja a szaktudomány, az is elegendő, ha 'olvasni' tudjuk ezt az írást. Azért hangzósítási kísérletek, kutatások tovább is folynak, a többnyelvű feliratok mellett főleg a koptok nyelvének tanulmányozása segített a vélt hangtani meghatározások kialakításánál.²⁹

Kérdés, hogy mennyit érnek az ősi nép kései utódainak nyelvéből levezetett és visszahelyezett hangértékek, ha figyelembe vesszük a külső hatásként érkezett asszír-perzsa-görög-latin, és nem utolsósorban arab hangzók elsöprő szerepét. Az egyiptológusok ezért kezdetben ugyan még óvatosan, napjainkra viszont gyakran kijelentő módban adnak hangot egy-egy hangzósítási javaslatuknak. (Érdekes módon ilyenkor a hivatalosan nem létező *ó*, és *é* hangok is megjelennek.) Mint ismeretes, a mássalhangzókat önmagukban lehetetlen kimondani, így torlódásuk a hangzósítás gondjait tovább súlyosbítja. A kutatók az írás könnyebb kiejtése érdekében (nemzetközi megállapodás alapján) az *e* hangot helyezték az ismeretlen magánhangzók helyére. Itt szeretnénk megjegyezni, hogy a helyreállított középbirodalmi nyelv hangtana az *w*, *i*, *ʿ* és *ʒ* jeleket, mint magánhangzókat ejti ki, de héber hangzók lévén ezek a jelek is (gyenge) mássalhangzók. A torlódó

mássalhangzók gondját szemlélteti a jel *nfr* transliterációjának hangzósítása is. Általánosan elfogadott kiejtése NeFeR. Ékes példaként hivatkozunk a szépségéről híres Amarna-kori fáraónőre (?), NeFeR TeTi-re, akinek a nevében eluralkodó *e* betűket hallgatólagosan már mindannyian elfogadtuk. Valójában senki sem tudja pontosan, hogy a kevésbé vonzó NüFüR TüTü, vagy valamelyik másik magánhangzóval társított néven uralkodott-e? Sőt, a transliteráció *f* és *r* hangjai sem egészen biztosak, hiszen felcserélhetők váltóhangjukkal. Ilyenkor aztán a NeFeR helyett a NeVeL hangzósítással találkozunk.³⁰

Ez tehát az egyik alapkérdés! Nevezetesen... mennyire elfogadható a szakirodalom álláspontja, mely szerint a Középbirodalom idejére az Óbirodalom hangtana alapjaiban megváltozott, s így számos hieroglifa hangzása eltér korábbi értékétől. Az ún. természetes *hangtani fejlődés* során feltehetően a kemény hangok mellett megjelentek lágyabb változataik is, a magánhangzók terén is bővülés és elkülönülés volt várható. Annál meglepőbb, hogy a Középbirodalom helyreállított nyelve a szakirodalom feltételezése szerint nem rendelkezett sem az *l*, sem az *ó* hangokkal. Mi több, hirtelenjében legalább négyféle *h* hangot véltek felfedezni a háromféle *k* és *s* jelek mellett. Mindez nem írható a nyelv természetes fejlődési folyamatának számlájára. Az egyiptológia fejlődésének kezdeti szakaszában a nagynevű tudósok még néhány jelet másképpen hangzósítottak, mint azt manapság a tudomány állítja. Hincks (1848) ismerte még az *l* hangot, valamint az *f* jelet *v*-nek olvasta. Budge (1920) a hieroglifa hangértékét egyértelműen *ú*-ként határozta meg (tehát nem *w*-nek tartotta), és az *i/j* mássalhangzót a Ptolemaioszok kartusában szereplő *a* hangként fogta fel.

Kammerzell táblázatából kiderül, hogy Erman-Grapow-tól (1896), majd Gardinertől számítható a középbirodalmi jelek eredeti hangértékeinek héber/arab mássalhangzókkal történő helyettesítése.³¹ Mindez a 'földindulás' természetesen szervezett formában történt, mert amikor az ősi *ad*

²⁹ A nemzetközi transliteráció bemutatására összetettsége és terjedelme miatt jelen kereteink között nem térhetünk ki. Ez a kérdés egyébként sem a *Miért*?, hanem a *Hogyan*? fejezethez tartozik.

³⁰ Vö. az ide vonatkozó részletes elemzésünkkel: Borbola, *Olvavassuk együtt magyarul!* (Budapest 2000), 56.

³¹ Hannig, *op.cit.*, XXXVII.

átkeresztelése a héber *ajinra* (Gardiner D₃₆ , *ajin*) eltüntette a *d* hangot, akkor egy másik, addig *t*-ként kezelt jelet neveztek ki erre a szerepkörre: Gardiner D₄₆ *d* számú jelét. A *t* jelekből még így is bőven maradt. Az ugyancsak héber *alef* hangnak is helyet kellett teremteni, ezt a szerepet a saskeselyűre bízta (Gardiner G₁ *aleph*). Bevezetésével egyidőben

természetesen megszűnt a saskeselyű korábbi *r* hangja. (A margóra szántuk: az jel *alef* középbirodalmi hangzósítását újabban megkérdőjelezzük, hangértékét, közeledve az archaikus eredetihez, *ar*-ban határozzák meg.³²)

Az *r* hang viszont kemény ejtésű, nem lehetett nélkülözni, így ezt a hiányt egy újabb jel átkeresztelésével kellett megoldani. Erre a legalkalmasabbnak az *l* hangú hieroglifát találták (Gardiner D₂₁ *r* *rēsh*). Tekintve, hogy az *l* és az *r* hangok hangtanilag egyébként is közel állnak egymáshoz, ez a csere észrevétlenül megtörténhetett. Csakhogy ezzel kiiktatták a Középbirodalom hangtanából az *l* hangot! Ezt a hiányt viszont mindmáig nem pótolták.

Egyébként Gardiner szerint ez a jel csak kivételes helyzetekben szerepel *l* hangként: „corresponds to Hebrew ר *rēsh*, more rarely to Hebrew ל *lāmedh*.”³³ Tehát a *resh* (rés?) hanggal egyezteteti, szerinte sokkal ritkább az 'l' változata.

Mindjárt találtunk is egy ilyen példát, hiszen az egyik közismert hieroglifa, a fekvő oroszlán hangértékeit Gardiner így határozta meg: „E₂₃ recumbent lion. Ideo. In var. Pyr.

 rw „lion”.³⁴ A (középbirodalmi) hangértéke tehát RÚ. A kérdéses hangot a hieroglifa képezi. Viszont...Kammerzell (Umschreibung und Lautung) a fenti jel eredeti hangértékét (Graphonemrelationen im älteren Ägyptisch) *l*-ben határozta meg: „ <r> Standard: /l/ aus *l.”³⁵

Itt tehát nem lehet tévedés! A szakirodalom ma érvényes hangértékei szerint a fekvő oroszlán eredeti (archaikus és óbirodalmi) neve LW-LÚ volt,³⁶ mely a héber hangtannal vont párhuzam/behelyettesítés alapján a Középbirodalom idejére úgymond átalakult RÚ-vá... Héberül ti. az oroszlánt valóban *r* hanggal írják és ejtik: *arie* אֵרִי אֵרִי.

A Ptolemaioszok korára viszont ugyanaz az jel csodák-csodájára *l* hanggá transzformálódott vissza, vö.: pl. Ptolemaiosz rövid kartusával: $\frac{P}{T} \frac{O}{M} \frac{L}{M}$ A-I-oS (részlet a Rosette-kőről).

Mindezt betetőzi az ókor népeinek hangátvétele, mely tovább örökítve egyiptomi gyökereit, az oroszlán megnevezését napjainkig – tehát legalább újabb kétezer éven keresztül – csakis az *l* hanggal képezi: *leo*-*leo*, *leo*, *lion*, *lev*, *Löwe*, *leeuw* stb.

Kérdés: mitől vált az eredeti *l* hang a Középbirodalomban *r* hanggá, hogy aztán az utódok számára ismét visszatérjen ősi *l* értékéhez? Egyáltalán megtörtént-e a valóságban is a többi hangváltással együtt a fent követhető *l*→*r*→*l* átértékelés, vagy mindez csak korunk műterméke?³⁷ Lassan azért tisztul a kép. Amikor az *u*-ból *waw* hangot képeztek, feleslegessé vált a vipera kígyót ábrázoló hieroglifa archaikus *v* hangja, így ezt a hangot is zöngétlen párjával, az *f*-fel lehetett kicserélni. A kobra kígyó – Gardiner I₁₀ jelének – ősi *k* hangja is útban volt, így hangértéke átsúszott a képértékét alkotó szó második mássalhangzójára, a 'gy' hangra. Igen, a lágy 'gy' hangunkra! Jelölésében azért gondot okozott pontos hangértéke, így transliterációja a nemzetközi

³² Satzinger, *Das Ägyptische <ALEPH>-Phonem*, Zwischen den beiden Ewigkeiten (Wien, 1994), 191-205.

³³ Gardiner, *op. cit.*, 27.

³⁴ Gardiner, *Egyptian Grammar* (Oxford, 1994), 460;

³⁵ R. Hannig, *op. cit.*, XLVII.

³⁶ Érdekeséggként jegyezzük meg, hogy Thomas Young megfejtési kísérletében a hieroglifa hangértéke szintén *l*, illetve *ole* volt.

³⁷ A hangváltásokról bővebben Borbola, *Királykörök* (Budapest, 2001), 24-29., valamint a *Csillagszoba* (Budapest, 2004), 35-45. oldalain olvashatnak.

d átírást eredményezte.³⁸ Mindehhez természetesen egy olyan szóra, hieroglifára volt szükség, ahol a *csontot* képező mássalhangzók már az idők kezdete óta egymás mellett álltak: **kígyó**.

Gardiner felsorolásában a továbbiakban megismerkedhettünk a hieroglifa *yodh* hangértékével, a hieroglifa héber *qoph* és a jel *kaph* hangzósításával is. A sort lehetne folytatni a héberből és az arabból átvett *h, s, nūn* stb. hangokkal, de megítélésünk szerint a bemutatottak már így is kellőképpen érzékeltetik az ún. hangváltás szélességét és mélységét.³⁹

A fentiek alapján tehát azt kellene elhinnünk, hogy az archaikus és a vele csaknem azonos óbirodalmi hangtán – ide sorolhatók a piramisfeliratok is – a klasszikus idők felváltotta a héber hangzósor...

De tételezzük fel, hogy mindez valóban megtörtént. Tehát az egyiptológusok elemző munkájuk eredményeként mára már megfejtették ezt az ősi írást. Más szóval megfejtették a hieroglifás hangírást meghatározó ún. szemita-hamita nyelvi jellegzetességeket, melyhez a hirdett hamita tulajdonságok ellenére szinte kizárólagosan a héber nyelv hangtánát használták fel.⁴⁰

Ebben az esetben az így helyreállított nyelvnek a következő követelményeknek kellene megfelelni:

- a.) Először is: azon a bizonyos szemita nyelven kimondott szónak, ami azonos a nemzetközi transliterációjának hangzósított értékével, azonosnak kellene lennie a hieroglifa képértékével. *Alapszabály: a kimondott szó értelmét a hieroglifa látványa azonosítja.*
- b.) Másodjára: a szókincs helyreállításával a nemzetközi transliterációs jeleket ma már közvetlenül, azaz jeltől-jelre kellene tudni hangzósítani/olvasni. Ezzel együtt jár természetesen a beszéd helyreállítása is! Ki tud ma ezen az ősi nyelven beszélni?
- c.) Tekintve, hogy az őslakósnak bizonyíthatóan nem ez volt a nyelve, hiszen sem az archaikus nyelvet, sem az óbirodalmi nyelvet nem ezekkel a hangzókkal rögzítették, kénytelenek vagyunk azt is feltételezni, hogy a lakosság nyelvet cserélt, vagy ami ugyancsak a lehetőségek közé tartozik, de egyáltalán nem valószínű, hogy a Középbirodalom idején a Nílus-parti írnokok nem az anyanyelvükön írtak.
- d.) A feltételezett hangcsere következtében számolni kellene azzal is, hogy a korábbi írásokat ezen a szemita nyelven nem lehet olvasni. Nem felejtettük el: a hieroglifás írás hangírás.

A fenti feltételekből viszont egyik sem teljesült, következésképpen a kiindulási alap volt helytelen.

A továbbiakban a szakirodalom nem ismer olyan történelmi tényeket, archeológiai leleteket, feliratokat stb., melyek a héber törzsek huzamosabb egyiptomi tartózkodását az Ó-ill. Középbirodalom idején igazolná.⁴¹ Így a tudományos kutatás szempontjából indokolatlan a középbirodalmi hangtán és ezzel együtt az ősi nyelv helyreállításakor a héber hangzók kizárólagos használata. Mint láttuk, ezek egyébként sem javítottak a helyreállítási kísérletek során kialakult ún. Nílus-völgyi középbirodalmi hangtán kilátástalan helyzetén. Ráadásul elfedik az ősi, valódi hangzókat! Ez a hangzósítási kísérlet tehát téves, nem vezetett sehová sem.

Pontosabban... a szakirodalom szerint az egyiptomi nyelv ún. szemita nyelvszerkezeti és hangzósítási elemei egy ősi, afrikai *protoszemita alap* feltételezésére jogosítanak. S hogy a hieroglifákat mégsem lehet egyik szemita nyelven sem olvasni, az úgymond a hamita elemeknek köszönhető...

³⁸ Gardiner itt is kiutat keresett: „ *d* snake originally *dj* and also a dull emphatic *s* (Hebrew ש). During Middle Kingdom persist in some words, in other is replaced by *d*.” *The Alphabet*.

³⁹ Gardiner, *op.cit.*, *The Alphabet*, 27.

⁴⁰ A német R. Lepsius kutatásai nyomán kerültek a berber (numid, tuareg, tamasek, kabil, taselhit) és kusita (szomáli, galla, afar-szaho) nyelvek előtérbe – közös elnevezésük hamita nyelvek –, a sémi nyelvek mellé. A szakirodalom a szemita nyelvek közé sorolja az akkád: asszír-babiloni, ugariti, föníciai, kánaáni, és természetesen a héber, arab, arámi, szír stb. nyelveket is.

⁴¹ Az Ószövetség ide vonatkozó adatait a szakirodalom ma már nem tekinti történelmi tényeknek.

5./ A rébusz-rendszer

De nemcsak történelmi tények, hanem nyelvészeti megfontolások is ellentmondanak a fent bemutatott hangváltásoknak.

Tulajdonképpen nagyon egyszerű... Ha egy írás szerkezetét, építkezését az írásjelek (jelen esetben a hieroglifák) külalakja mellett elsősorban a hangjaira alapozták, akkor azt nem lehet következmények nélkül más hangokkal felcserélni. Ezzel megszűnne a jeleket összetartó hangok egysége, a szó és mondatképzés szerkezete, más szóval az írás alapját képező nyelvet kellene lecserélni.

A feltételezett hangváltások pontosabb megítéléséhez az egyik Nílus-parti sajátosság működésének – az ősi nyelv *magánhangzó-váltó rendszerének*, (a szakirodalom szavaival élve a *rébusz-rendszer*-nek) – feltétlen megismerése szükséges. Ez az a pont, ahol sokan megakadnak, ez az a jellegzetesség, amit általában „nem szoktak megérteni”.

A *rébusz-rendszer* újkori 'felfedezése' már legalább 80 évre tekint vissza, tehát nem új 'találmány'! Gardiner a *rebus* vagy *charade* írásrendszer kialakulásáról a következőket mondja: „... and recorded history may be considered to have been non-existent until, shortly before the end of the Pre-dynastic period, the Egyptians discovered the principle of the *rebus* or *charade*. The new departure consisted in using the pictures of things, not to denote those things themselves or any cognate notions, but to indicate certain other entirely different things not easily susceptible of pictorial representation, *the names of which chanced to have a similar sound.*”⁴²

Fordításunkban: 'Bár rögzített történelem, ha megfontoljuk, valószínűleg nem létezett addig, (mégis) rövidebb a Prédinasztikus-periodus vége előtt az egyiptomiak felfedezték a *rébusz*, azaz a *szótagrejtvény* alapelvét. Az új eljárás abból állt, hogy a dolgok képeit használták fel, (de) nem arra, hogy a dolgok saját vagy más rokon fogalmát jelöljék, hanem, hogy másik (attól) biztosan eltérő dolgokat jelezzenek, olyanokat, melyeket nem könnyű képekben megjeleníteni, s *melyeknek nevei véletlenül hasonlóan hangzanak.*'⁴³ A fenti megfogalmazás szemünkben kissé körülményes, de az alapgondolattal nagy vonalakban egyetértünk. Kár, hogy nem tudott magyarul!

Miről is van szó?

A *rébusz-rendszer* a hieroglifák hangtani alakjának az eredeti képértéktől eltérő hangzósítását jelenti. Így ugyanaz a hieroglifa (mássalhangzós vázának megtartása mellett) a magánhangzóinak kicserélésével újabb értelmet kap.

Ez a jelenség felléphet mind az ideogrammnál, mind a szótagoknál (több konzonzános jeleknél). Ez alkotja az ősi írás, a szó szerint vett szó-képezés alapját.

A példák tucatjainak felsorolása helyett álljon itt Kákósy László felismerése: „A hieroglifákat tehát semmiféleképpen sem lehet [csak *sic!*] képírásnak tekinteni, mint a bemutatott példák igazolják, még a szójelek sem mindig az ábrázolt képet jelentik. A szemet ábrázoló hieroglifa (*iret*) az esetek többségében nem „szem” jelentésben áll, hanem a gyakori, hasonló hangzású *iri* („tenni, csinálni”) igét írják vele.”⁴⁴ S bár az *iret/iri* valódi hangzósítása Já-Ra-T/Já-R-Ja lehetett, nyilvánvaló, hogy Kákósy is beletenyeretelt a *rébusz-rendszer*be.

Ide kíváncsognak Gardiner következő szavai is: „...; throughout the entire course of its history that script remained a *picture-writing eked out by phonetic elements.*”⁴⁵

Gardiner és követői (köztük a magyar egyiptológusok is) immár 80 éve ismerik az egyiptomi írás alapjait: *képírás, kiegészítve hangtani elemekkel*. A fentiek alapján hozzáfűzhetjük és a *rébusz rendszerrel*. Nagy vonalakban egyetértünk! Mégis szomorúan tapasztaljuk, hogy – különös tekintettel a középbirodalmi nyelv helyreállítására – rendszerük pilléreit nem a hieroglifák kép- és hangértékére támaszkodva az általuk már felismert *rébusz-rendszerre* alapozták, hanem bevezették a mondattani elemzés felsőbbrendűségét.

⁴² Gardiner, *op. cit.*, 7.

⁴³ Szép anyanyelvünk fenti keréketörését az angol szöveg pontosabb követése érdekében tettük, melyért szíves elnézésüket kérjük.

⁴⁴ Kákósy L, *Egy évezred a Nílus völgyében*, Gondolat (Budapest, 1970), 21.

⁴⁵ Gardiner, *op. cit.*, 8.

A rébusz rendszer nélkülözhetetlen alapja a nyelv. A szavak hangzósításának hiányában, sőt, a nyelv szerkezeti felépítésének pontos ismerete nélkül nem működik egyetlen rébusz, Gardiner szavaival élve *charade* sem. Ismerni kell tehát a képek pontos jelentését, a szavak eredeti hangalakját, a szóbokrokat, és tisztában kell lenni a kérdéses nyelv nyelvtanával.⁴⁶ A rébusz, azaz a magánhangzó-váltó-rendszer volt a hieroglifás írás „lelke”. Nélküle ez az írás a kezdet-kezdetétől – a kínai írásrendszerhez hasonlóan több ezer jel szükségszerű csatornába állításával – csak piktogramokból, azaz eszmejelekből állna.

Ezért nem tudták Gardiner és követői az ősi nyelv hiányában a rébusz rendszert a pusztán felismerésén túl a gyakorlatban is felhasználni.

De térjünk vissza a hangváltásokhoz.

A kérdés kerekén a következő: megtörtént-e a szakirodalom által hirdetett és a fentiekben bemutatott hangváltás az egyiptomi írás történetében?

A válasz egyértelmű: nem, nem történetelt meg!

Foglaljuk össze ezirányú észrevételeinket:

- a.) Az egyiptomi írás hangírás, tehát ha a hangokat kicseréljük, azaz ugyanazt a hieroglifát másik hanggal akarjuk kiejteni, azzal megszűnik az ősi értelme, s következésképpen vele együtt megszűnik az írás maga is.
- b.) A hangváltások ellen szól az írás szerkezeti építkezése is, hiszen nemcsak a szótani tulajdonságok, képzések, ragozások, rébusz stb., hanem a mondszerkesztés alapjai csak és kizárólag arra az egy ősi nyelvre épültek, s azon öröklődtek tovább. Az összetett képírás megvédte a nyelv hangtanát is.
- c.) Ez azt is jelenti, hogy a finnugor elméletet hirdető nyelvészek feltevése, *a szabályos, tendenciaszerű, nyalábokban érvényesülő, stb. hangváltások*-ról a hieroglifás írás történetében idegen. Ugyanezért semmilyen más – esetünkben szemita – nyelv hangtani és szerkezeti egységeinek megjelenése sem válthatta fel az Nílus-parti ősi írás gyökereit. Mint már jeleztük ellenkező esetben megszűnt volna az írás „képessége”.
- d.) Az Óbirodalomban Egyiptom lakossága még nem használta a sémi hangokat. Kákósy László szerint: „Egyiptom lakossága hamita nyelvet beszélt az ókorban”⁴⁷ Ha mégis mérlegelnénk a feltételezett középbirodalmi sémi hangváltásokat, akkor ez a nyelvtani szerkezetek változása mellett a magánhangzók jelölését is törvényszerűen magával vonná!⁴⁸ Erre akkortájt még nincs példa. A gondot a vélt mássalhangzó-váltások után kialakuló transliterációs vázak képezik. A jelek/szavak képértéke azon a feltételezett sémi nyelven így már nem esne egybe hangértékével, hiszen nemcsak a mássalhangzós váza, azaz *csontja* változna meg, hanem ezzel együtt eltűnne a képértékből nyilvánvaló magánhangzó is mellőle. Ráadásul az írás szerkezete is felborulna, hiszen az addigi alapját képező hármas egység (ideogrammak-szótagok-mássalhangzók)+rébusz-rendszer csak az eredeti kép és hangérték birtokában működőképes.
- e.) Ezzel egyidejűleg olvashatatlanná válna minden korábbi írás is.
- f.) Ha ezek után mégis valamilyen szemita írásátvételt tételezünk fel, akkor az csak az önálló mássalhangzók (24) átvételét jelenthette. Az pedig a pontos íráshoz önmagában nem

⁴⁶ A szóbokor rendszert a finn-ugor elmélet képviselői elvetik, szerintük a gyakran azonosnak tűnő hangalakok csakis a fatális véletlen számlájára írhatók. Egyedül a hangmegfelelés szabályaira helyezett levezetések lehetnek tudományosak. Ezek alapján a nyilvánvalóan azonos töről származó, hasonló hangtestű szavaink (ezek alkotják a szóbokrokat) ’tudományos alapon’ szétválaszthatók, különböző donornépek szókincsére vezethetők vissza. Szükségük is van erre a ’kozmetikára’, mert a szóbokor rendszer (kutatása immár 150 éves múltra tekint vissza) olyan szavakat is egy csoportba sorol, melyek a hivatalos kultúrtörténeti elmélet (nyelvünk uráli, finn-ugor eredete) szerint nem tartozhatott ősi, általuk kikövetkeztetett szókincsünkhöz, akkori kultúráinkhoz. Hova jutna a világ, ha már az ugor korra tennénk nyelvünk földműveléssel-állattenyésztéssel kapcsolatos szakkifejezéseinek kialakulását, holott ezeket a finn-ugor elmélet hívei szerint csak évezredekkel később a magasabb műveltségű törököktől, ill. még később, a még kultúraltabb szlávoktól vettük át?

⁴⁷ Kákósy, *Egy évezred a Nílus völgyében*, 22.

⁴⁸ A héber írás kezdetben mássalhangzós írás volt, csak később tértek át a magánhangzók jelölésére is.

elegendő. A jelek képértékének tagadásával ezeket ki kellett egészíteni az őket követő magánhangzókkal. Valószínűleg így alakult ki az ábécés írás.⁴⁹

- g.) A hangváltások elfogadásának további akadálya, hogy Egyiptom történeti háttéréből hiányzik a középbirodalmi időkre tehető szemita törzsek megjelenése, majd uralomra jutása is.⁵⁰ A szakirodalom számára közismert tény, hogy ezideig semmilyen történelmi, archeológiai lelet, adat nem tanúskodik a héber törzsek egyiptomi jelenlétéről. Az első 'megbízható' adatok Alexandriából származnak. Pharos szigetén görög nyelven rögzítették az ún. *hetvenek*, a zsidó nép történetét. Ezt nevezzük ma *Septuaginta*-nak.

Az írás megfejtéséhez tehát csak egy út maradt. A hangváltásokról hirdett változatokat félre kell tennünk, a transliterációs értékeket az óbirodalmi hangalakokhoz, tehát az ősi hangokhoz kell visszavezetni.

A hieroglifás írás bizonyítható folyamatosága csak a hangváltások nélkül képzelhető el.

6./ Gondolatok a magyar nyelv eredetéről

Mint azt a bevezetőben jeleztük, a dolgozatunkat az egyiptomi hieroglifák magyar nyelvű közvetlen olvasásának bevezetésére, jogosságának bemutatására szántuk.

Mielőtt érdemben rátérnénk közvetlen tárgyalására, néhány kritikus szót kell ejtenünk nyelvünk eredetének tudományos besorolásáról, a magyar nyelv közismert finnugor, pontosabban uráli „bölcsőjéről”. Ez a kérdés azért is esedékes, mert nyelvünk említésekor nemzetközi tudományos körökben szóba sem jöhet esetleges más irányú származtatása. Gondolunk itt mezopotámiai sumér eredetének, illetve esetünkben egyiptomi kapcsolatainak felvetésére. 'Mit is keresne egy Európa-Ázsia határáról származó nép nyelve a Nílus partján?'

Hacsak valami eget-rengető nagy felfedezés az egyiptológia amúgy is konzervatív képviselőit erre nem kényszeríti, részükről nem tarthat számottevő érdeklődésre a *kör* és a π ősi ismérveivel foglalkozó, eddig megoldatlan szöveges feladatok matematikailag is helyes levezetése, számos sírfelirat, piramisszöveg (Spruch-ok), ill. papirusztekercsek magyar nyelvű olvasata.⁵¹ Még akkor sem, ha ez menet közben több ezer hieroglifa és hieratikus jel átrostálásán keresztül napjainkra már százával a Nílus-parti jelek *hangtani-szó-tani-mondattani* rendezését eredményezte. A magyar nyelv számukra végérvényesen az uráli nyelvcsaládhoz tartozik, így semmi köze nem lehet a nagy folyók mentén kialakult kultúrák nyelvéhez! Pont.

Meggyőződésünk, hogy nyelvünk finnugor/uráli származásának megvitatása szakképzett nyelvészek és történészek feladata. Másrészt a magyar nyelv őséneke feltárásában kutatásunkkal mi is fontos szerepet vállaltunk, így az alábbiakban röviden összefoglaljuk a finnugor elméletről alkotott álláspontunkat.

⁴⁹ Borbola, *A bölcsék írása. Arany Tarsoly* 4. szám (Budapest, 2005 június 5.), 42-43.

⁵⁰ A hükszozok hódítása az egyetlen eddig ismert betörés. Róluk viszont keveset tud a szakirodalom. Egyesek szerint nyugati sémi eredetű nép lehetett (feltételezni természetesen ezt is lehet), mások viszont hurritáknak tartják őket. Ez utóbbira azért némi bizonyíték is rendelkezésünkre áll, pl. a Szalitisz(Selek) név a hurrita Sallakunak fele meg. Kákósy, *Ré fiai*, 121.

⁵¹ Borbola J., *Olvassuk együtt magyarul! A Moszkvai Matematikai Papirusz két feladatának magyar nyelvű olvasata* (Budapest, 2000). ISBN 963 03 9613 0

Borbola J., *Királykörök. A Rhind Matematikai Papirusz királyköreinek magyar nyelvű olvasata. A Szent Korona egyiptomi mérete* (Budapest, 2001). ISBN 963 00 7468 0

Borbola J., *Csillagszoba. Út a szakkarai piramisfeliratok magyar nyelvű olvasatához* (Budapest, 2004). ISBN 963 214 963 7

Borbola J., *Tutanhamon a számadó*, (Budapest, 2004). ISBN 963 216 967 0

Kezdjük a megnevezéssel: a magyar nyelv finnugor eredetéről alkotott elmélet ma sem több mint azt a megnevezésben is szereplő szó egyértelműen kifejez: *elmélet*. Az *elmélet* viszont azért elmélet és nem *tétel*, mert még bizonyításra vár.⁵²

Ezt a meghatározást támasztják alá az egyetemi tanulmányokhoz tankönyvet író Bereczki Gábor és Hajdú Pétert tollából származó alábbi idézetek is:

„Az alapnyelv nyelvi tarkasága a maga teljességében *örökre elérhetetlen* marad számunkra.

A másik alapnyelv-fogalom – *s a következőkben mindig erről lesz szó* – a mai uráli, ill. finnugor nyelvekből a történeti-összehasonlító módszer segítségével a múltba, pontosabban az alapnyelv felbomlásának idejére visszavetített, rekonstruált nyelv.”⁵³

„Az alapnyelv tehát olyan nyelv, amelyet tökéletesen soha nem ismerhetünk meg: nyelvjárásairól, a benne végbemenő változásokról a nyelv elemeinek működéséről sem közvetlenül, sem közvetve részletes információt nem nyerhetünk. *A rekonstruált alapnyelv ezért egy olyan logikai rendszernek tekintendő, amelynek a létezése ebben a formában reálisan nem képzelhető el.* Szükséges viszont, hogy egy ilyen hipotetikus rendszerbe sűrítsük az alapnyelvről vallott nézeteinket, mert ezzel a rokon nyelvek összehasonlításához nélkülözhetetlen alapot teremtünk.”⁵⁴ A dőlt betűs kiemelések tőlünk származnak.

A nyelvész szakemberek tehát maguk állítják, hogy az általuk kikövetkeztetett, azaz visszavetített, csillagos szókészletből összehordott ún. alapnyelv *ebben a formában reálisan nem képzelhető el*. Tiszta beszéd!

Egyúttal nyomtatékosan hangsúlyozzuk, hogy erre a *hipotetikus, nem reálisan létezett nyelvi tényekre támaszkodó alapnyelv*-re a későbbiek során sem lehet valóságos, azaz reális nyelvi szerkezeteket építeni, ténylegesnek, tehát történetileg is hitelesnek hirdetett következtetéseket levonni! Kereken, ezzel még NEM nyert bizonyítást a finnugor elmélet!

Vonatkozik ez egyúttal az ún. *szabályos, tendenciaszerű, nyalábokban érvényesülő hangváltozásokra* is. Sajnálattal kell tapasztalunk, hogy bár nyelvészeink ez irányban sem rendelkeznek tényleges bizonyítékokkal, a fent nevezett, és csakis a magyar nyelvre érvényes szabályokat, többszöri tartalmi és megnevezési változtatás után minden nyelvész és nem nyelvész számára kötelező nézetként/tananyagként írták elő.⁵⁵

Megjegyezzük: a nyelvtudomány mai állása szerint 830 előtti időkből a magyarokról (és nyelvükről) egyetlen írásos nyelvemlék sem ismeretes. Az uráli szilánknyelvek első tudományos lejegyzése pedig a XIX. századra tehető.

Érdemes Bereczki Gábor nyelvünk eredetére vonatkozó gondolatait is elemezni⁵⁶:

„*A magyar nyelv finnugor alapjainak vizsgálatához az lenne az ideális eljárás, hogy a mai nyelvallapotból kiindulva jussunk el az alapnyelvig. Ez azonban gyakran nem lehetséges vagy rendkívül bonyolult. Ezért a másik lehetőséghez folyamodunk: a rekonstruált alapnyelvből kiindulva vizsgáljuk, mit őrzött meg a magyar nyelv finnugor örökségéből, s mit veszített el.*”⁵⁷

⁵² A két fogalom meghatározásához a Magyar Nagylexikon adatait használjuk (Magyar Nagylexikon Kiadó, Budapest 2003): „**elmélet**, teória: 1. gondolati megközelítése és feldolgozása mindannak, ami az érzékelés számára hozzáférhetetlen. /.../ Az újkori filozófiában és tud.-ban az elmélet olyan fogalmi rendszer, amelyben egy vagy több alapelve meghatározott eljárási szabályok szerint épül rá a tényeket és hipotéziseket magában foglaló egész, s amelynek universiális állításai lehetővé teszik az empirikusan megfigyelhető jelenségek magyarázatát.” *Ed-Fe* 7, 243-244. // „**tétel**: 1. (mat) bebizonyított jelentősebb matematikai →*állítás* elnevezése.” SzP-Ung 17 393

⁵³ Bereczki G., *A magyar nyelv finnugor alapjai* Universitas Kiadó (Budapest, 1998), 31.

⁵⁴ Hajdú P., *Bevezetés az uráli nyelvtudományba* Tankönyvkiadó (Budapest 1966), 40. Utolsó mondata egyébként a körbejárás iskolapéldája, hiszen a nyelvi rokonság megállapítása éppen a fent említett hipotetikus rendszer alapján történik.

⁵⁵ A *Halotti beszéd és könyörgések* nyelvünk ezer évvel ezelőtti állapotaként történő, minden kritika nélküli beállítása nem lehet alapja a történeti összehasonlító nyelvészetnek. Senki sem tudja bizonyítani, hogy a továbbiakban mindenütt latin nyelven írt Pray Kódex magyar nyelvű betétjének írója valóban magyar anyanyelvű volt-e, vagy pl. egy német nyelvű pap fonetikus átírását magasztaljuk nyelvünk legrégebbi nyelvemlékének!

⁵⁶ Az alábbi idézet Bereczki, *op. cit.*, 35. oldalán található.

⁵⁷ Ezen a téren sincs a finnugor elmélet hirdetői között egyetértés. Ismerkedjünk meg Fodor István gondolatával: „A kezdeti romantikus elképzelések azok voltak, hogy a mai leánynyelvek történetében visszafelé haladva teljességgel megszerkesztik az alapnyelvet úgy, ahogyan valaha hangzott, fonetikai rendszerében, alaktanában és mondattanában. /.../ Később azonban kezdtek belátni, hogy az alapnyelv visszaállítása nem olyan egyszerű dolog, s még talán a hangtan terén lehet a legtöbb eredményt elérni, míg a jóval több elemből álló alaktani rendszer felállítása sokkal nehezebb, a mondattan megszerkesztése pedig még ma is gyerekcipőben jár.” Fodor István, *Mire jó a nyelvtudomány?* Balassi Kiadó, (Budapest, 2001. ISBN 963 506 409 8), 35 -36. oldal.

Az idézett egyetemi tankönyv felsorakoztatott érvei tehát nem azt bizonyítják, hogy nyelvünk gyökerei az uráli/finnugor nyelvek közé nyúlnak vissza, hanem a fordítottját, nevezetesen azt, hogy mennyire húzható rá az ún. uráli/finnugor „maguk gyártotta zubbony” mai nyelvünkre.⁵⁸ A vizsgálati módszer alapja az ún. szabályos, tendenciaszerű nyalábokban érvényesülő hangváltás.⁵⁹ Ahhoz, hogy Bereczki által bemutatott hangváltásokat, azok fgr. sorrendjét s vele időrendjét egyáltalán valamilyen szinten elfogadjuk, világos válaszokat, bizonyítékokat kellene nyújtania a következő kérdésekre:

- a) A szabályos hangváltások miért nem mindegyik uráli nyelvcsaládból származó népre, s egy népen belül nyelvjárásainak túlnyomó többségére érvényesek?⁶⁰
- b) Hogyan lehetséges az, hogy az ún. szabályos eltérések csak a magyar nyelvre érvényesek, viszont a fgr. (szilánk)népek nyelveire egymás között nem jellemzőek?⁶¹
- c) S kőkemény bizonyításra vár a magyar nyelv feltételezett különleges helyzete.

Konkrét válasz hiányában *szarvashibának számít* a fent jelzett utódnépek *mai hangalakjainak a magyar nyelvre is érvényes alapnyelvi hangrendszerként történő beállítása.*

Álláspontunkat a következőképpen foglaljuk össze:

Az ún. szabályos, tendenciaszerű hangváltozások elméletét/módszerét/szabályát/törvényét – lehet válogatni – a bemutatott érvek alapján elutasítjuk. Ezzel szemben elfogadjuk a nemzetközi nyelvészet alapállását: „Tudvalevő, hogy a szókészlet nagyon rugalmas és változékony, a fonémarendszerbe viszont csak ritkán lép be egy-egy új, vagy vész el belőle egy-egy régi elem. Ennek oka az, hogy a szókinccs a szavaknak nyitott, rendszerbe kevésbé foglalható halmaz, a fonémák viszont szigorúan strukturált, többé-kevésbé zárt rendszert alkotnak, amely nemcsak a szinkroniában (egyidejűség, *sic!*), hanem olykor igen hosszú időn át a diakroniában (egymásutánosság, *sic!*) is szinte változatlanul mutatkozik.”⁶²

7./ A Nílus-völgyi hieroglifás írás hangtani alapokon nyugvó vegyes-írás.

A hieroglifás írás a szakirodalom szemében kifejezetten mássalhangzós írás. Ez a megállapítás részben a magánhangzók képjeleinek hiányára vezethető vissza, másrészt a hangtani hiányosságok és a hieroglif képértékek elutasításának az egyenes következménye. A valóságban távolról sem ilyen egyértelmű a hieroglifák hangértékeinek besorolása. Még akkor sem, ha a magánhangzókat két kivételtől eltekintve hosszú évezredek keresztül valóban nem jelölték.⁶³ Gondolunk itt elsősorban a különböző magasságú *a/á/o* és az *e/é/ë* hangokra, melyeket – külön jelük nem lévén – a hajdan kor embere a hieroglifák képértékének ismeretében mégis biztonságosan hangzósított. Számukra szükségtelen volt a jelölésük. Az *u/ü* hang külön jellel rendelkezett, csak hogy akkortájt ez a hieroglifa még több jelentésű volt, így mássalhangzóként szerepelt.

A hieroglifák kezdettől fogva a természet alkotóelemeit, az emberi kéz alkotásait, s ezzel együtt gondolatait ábrázolták. Ezeknek a képeknek tehát kiejthető – magánhangzókkal feltöltött – hangalakjuk volt. Velük szavakat, mondatokat képeztek, milliók beszéltek, és írástudók jegyezték a

⁵⁸ A szabályos hangváltásokról szóló kétségeink, kritikus megjegyzéseink részleteit a már nyomtatásban is megjelent *Az uráli tilalomfák* című tanulmányunkban bővebben kifejtettük. Borbola, *Uráli tilalomfák, Ósi Gyökér* XXXIV. évfolyam 3. szám, 2006 július-szeptember, 2-19. oldalain.

⁵⁹ Kiss Jenő – Pusztai Ferenc, *Magyar nyelvtörténet*, Osiris Kiadó (Budapest, 2003), *Hangtörténet*, 109.

⁶⁰ Nyelvünk legközelebbi rokonainak nyilvánított *osztják* és *vogul* nyelveket gyűjtéseik alapján nyelvészeink összességében 34 nyelvjárásra osztották fel.

⁶¹ Bereczki, *op. cit.*, 32

⁶² *Magyar nyelvtörténet, op. cit.*, E. Abaffy Erzsébet, *Hangtörténet*, 106.

⁶³ Az *i/j/ly* csoportra és a későbbi az *o/ö* jelölésére gondoltunk.

Nílus-parti ősi nyelvet. Komoly tévedés ezért a pontos hangalakok ismeretének hiányában azt hirdetni, hogy a hieroglifás írás csak mássalhangzókból áll. A gondot a *magánhangzó-váltórendszer*, vagy Gardiner szavaival élve a *rébusz-rendszer* okozta. Mint láttuk a szakirodalom lépten-nyomon felismeri jelenlétét, de mert az eredeti hangzókat még találgatni sem tudják, egyszerűen csak a mássalhangzós vázat szerepeltetik a transliterációban. A *nem tudás* még nem mentesít!

Az írás ősi folyamata a következőképpen nézhetett ki:

Az írnok először kimondta a lejegyzésre váró szöveget, szavakat, mondatokat. Majd megkereste azt a hieroglifát/képet, mely a mondandója lényegét alkotó mondatrész (gyakran tárgy) hangjait – tehát a magánhangzókat is – a legnagyobb mértékben lefedte. Ide értjük nemcsak a szótövet, hanem annak esetlegesen már képzett/ragozott változatait is. (Ezt a szerepet általában egy ideogramma képviselte, de szükség esetén az ideogramma a képzett szó második helyére is kerülhetett.) Ezt a vázat egészítették ki aztán további képekkel, melyek akár szótagok, akár önálló mássalhangzók is lehettek. Magyarul, de a szó-szoros értelmében is a Nílus-partján írás gyanánt *képeztek*. A képzésben szereplő mássalhangzók között/mellett szereplő magánhangzók számát és milyenségét az ideogramma esetében annak látványa határozta meg (ez tehát egy teljes szó), a további toldalék(ok)nál a magánhangzó illeszkedés ősi szabálya érvényesült (lásd a magánhangzó-váltó- vagy rébusz-rendszert). Az ideogrammával ellentétben a toldalékok eredeti képértéke tehát már nem feltétlenül szerepelt a szó képzésében, csak a hangértékük mássalhangzós váza(csontja) járult az íráshoz.

Ebből az következik – és ez is a hieroglifás írás sajátja –, hogy ugyanazt a szót többféleképpen lehetett leírni, azaz más-más képekkel lehetett rögzíteni.⁶⁴ A cél természetesen az egyértelműség megtartása mellett a tömörség volt. Gondoljuk meg, nem állt írásra alkalmas felület korlátlanul a rendelkezésükre, fáradságos munkával készített papirusztekercsekre, de általában minden sima felületre írtak, illetve kövekbe vésték gondolataikat.

Az olvasás ennek a fordítottja volt.

Az eszmejel/hieroglifa *képérték*-ét az olvasó az anyanyelvén hangzósította, azaz kimondta. Ez adta a szó tövét. A többi jel *hangja*-it most már a képértékükből kiindulva a *csontjaira* (mássalhangzós vázára) lebontotta, majd az anyanyelvében uralkodó hangtani szabályokat alkalmazva a már ismert tőhöz igazította. Így érvényesül a *szemmel* és *füllel* olvasás megbonthatatlan ősi egysége. Olvasni jóformán mindenki tudott, hiszen a képek hangzósításához „csak” az anyanyelvét kellett ismernie. Ezért van aztán az, hogy nyelvünk ismeri az *írásstudó* fogalmát, ugyanakkor hiányzik szókincséből az *olvasástudó* megjelölése.⁶⁵

8./ Miért a magyar nyelv (őse) a hieroglifás írás alapja?

Alapkérdés!

A válasz a vártnál egyszerűbb: *mert egyedül ezen az egy nyelven valósul meg a hieroglifák kép és hangértéke között lévő ősi, megbonthatatlan egység*. Ha a hieroglifák nemzetközi helyesbített hangértékeit a magyar nyelv ősen hangzósítom, akkor a szó értelme egybeesik a jel/hieroglifa látványával. Amit kimondok, azt látom is! *Alapszabály: a kimondott szó értelmét a hieroglifa látványa azonosítja.*

Korábbi munkáinkban már bemutattuk a hieroglifák helyreállított transliterációs értékeivel hangzósított magyar szavak egész sorát, kezdve az egy mássalhangzós jelektől az összetett jelcsoportokig. Terjedelmük miatt itt nem célunk ezek ismétlése.

Megítélésünk szerint, 'mérhetetlen' szókincsünk nem minden eleme tartozik az ősi alaphoz. Más szóval a Nílus völgyében csak mai szókészletünk töredékével rendelkezettek. Egyik fontos

⁶⁴ Ez alól kivételt a királynevek képeztek, a királygyűrűkben az ősi jeleket változatlan összetételben örökítették tovább.

⁶⁵ Ismereteink szerint ezt a gondolatot először Kiss Dénes vetette fel.

feladatunk ezért az újabb keletű szavak elválasztása az ősi szókinctől volt. Emellett néhány olyan szóval is számolnunk kell, melyek mai nyelvünkben már régen kikoptak. Gondolunk itt a többi között azokra a ma már ismeretlen tárgyakra, melyek az ásatások során kerültek felszínre, vagy festmények, rajzok formájában maradtak ránk. Következésképpen a hieroglifák között is találunk olyanokat, melynek képértékét ma már csak találgatni lehet.

A hieroglifák túlnyomó többsége viszont ma is gondolkodás nélkül, magyarul azonosítható.

Mondanivalónk érzékeltetésére Gardiner gyűjteményéből – a hieroglifák terén némileg járatosak előnyben – kiragadunk néhány több-mássalhangzós vázzal transliterált ideogramát.⁶⁶ A nemzetközi középbirodalmi hangértékeket itt már visszavezettük az őbirodalmi hangalakokhoz.

Célunk a hieroglifák képértéke és helyes transliterációs jeleinek magyar hangzósításával kimondott szó bemutatása, értékelése:

- „O₄₉ village with cross-roads. Ideo. in *niwt*.”⁶⁷ // *niwt* → aN-NYi-ÚT. Magyar anyanyelvűeknek nem okozhat nehézséget a jel értelmezése. Ha a hieroglifára nézünk valóban egy település alaprajzát, és benne az *utakat* látjuk.⁶⁸ A margóra szántuk: Július Cézár ilyen alakzatban építette katonai táborait, s azok kapuit is.

- „S₁ white crown of Upper Egypt. Ideo. or det. in var. *hdt* 'the white crown'.”⁶⁹ // *hdt* → KeGY-eT → KeGY-eS / KeGye-Tlen. De ha a koronára nézünk, akkor szembetűnik alakja is, hiszen nemcsak fehér, de HeGy-eS is (K→H→G).

- „S₃ red crown of Lower Egypt. Ideo. or det. in var. *dšrt* 'red crown'.”⁷⁰ // *dšrt* → DiCső-éLeT → DíCséReT. A vörös korona az ősi hitvilághoz, az *örök élethez* vezetett.

- „S₁₁ collar of beads with falcon-headed terminals Ideo. or det. in var. *wšh* (*wšh*) 'collar'.”⁷¹ // *wšh* → Ú-Szo-K, de tágabb jelentése ViSzeK – ViSeleK (U→V). A gallér alakú (súlyomfejben végződő) nyakdísz *viselőjének* fejét a víz fölött tartotta! Ezzel *úsztak*.

- „U₁ sickle. Ideo. in *mʒ* 'sickle-shaped end'.”⁷² // *mʒ*→M-AR. Valóban, ha a képre nézünk ezt az eszközt *mar*-kunkba fogjuk, mely használata/aratás közben valóban *mar*. Gondoljunk csak a *marokszedők*-re.

- „U₁₉ adze. Ideo in Pyr. *nwtj* 'the two adzes'.”⁷³ // *nwtj* → Ny-Ú-J-T –Ny-Ú-jT-Ja. Magyar anyanyelvűeknek ehhez sem kell fantázia: a hieroglifa az akkori fejsze, bárd, ütőszerszám képét mutatja.

- „Y₃ scribe's outfit. Ideo. or det. in var. *sšw* 'writings' and the related words, cf. O.K. *zš* 'write'.”⁷⁴ // *zš* → eSz-eS. Ez a jel valóban az író-készséget mutatja be, ám Gardiner téved, amikor ebből az embert kihagyja. Az írnok maga az *eszes*!

- „D₅₆ leg. Ideo. or det. in var. *rd* 'foot'.”⁷⁵ // *rd* → éLeD → eReD. Csak magyarul mondjuk így: *lábra kap*→*éled*. De ide sorolható az *ered* igénk is (L→R), valami kezdődik, azaz *elered*, *útnak ered* stb.

⁶⁶ Az egy-mássalhangzós jelekkel a *Csillagszoba* V. fejezetében már bővebben foglalkoztunk.

⁶⁷ Gardiner, *op. cit.*, 498.

⁶⁸ Felmerült a korábbi aN-I Ú-T→AN-ÚTJA olvasat is.

⁶⁹ Gardiner, *op. cit.*, 504.

⁷⁰ Gardiner, *op. cit.*, 504.

⁷¹ Gardiner, *op. cit.*, 505.

⁷² Gardiner, *op. cit.*, 516.

⁷³ Gardiner, *op. cit.*, 518.

⁷⁴ Gardiner, *op. cit.*, 534.

⁷⁵ Gardiner, *op. cit.*, 457.

A könnyebb áttekinthetőség kedvéért a fenti felsorolás főbb jellemzőit táblázatba rendeztük.

SIGN-LIST	JEL	JELENTÉSE	MEGHATÁROZÁS TRANSLITERÁCIÓ	MAGYAR HANGZÓSÍTÁS
O ₄₉		village with cross-roads	Ideo. in <i>niwt</i>	<i>niwt</i> → aN-NYi-Ú-T
S ₁		white crown of Upper Egypt	Ideo. or det. in var. <i>hdt</i> 'the white crown'	<i>hdt</i> → KeGY-eT KeGY-eS KeGye-Tlen, HeGy-eS (K→H→G)
S ₃		Red crown of Lower Egypt.	Ideo. or det. in var. var. <i>dšrt</i> 'red crown'	<i>dšrt</i> → Di-Cső-éLeT DíCséReT
S ₁₁		collar of beads with falcon-headed terminals	Ideo. or det. in var. <i>wšh</i> (<i>wšh</i>) 'collar'.	<i>wšh</i> → Ú-Szo-K, ViSzeK ViSeleK (U→V)
U ₁		sickle	Ideo. in <i>m3</i> 'sickle-shaped end'	<i>m3</i> → M-AR
U ₁₉		adze	Ideo in Pyr. <i>nwtj</i> 'the two adzes'	<i>nwtj</i> → Ny-Ú-J-T Ny-Ú-jT-Ja.
Y ₃		scribe's outfit	Ideo. or det. in var. <i>sšw</i> 'writings' and the related words, cf. O.K. <i>zš</i> 'write'.	<i>sšw/zš</i> → eSz-eS
D ₅₆		leg	Ideo. or det. in var. <i>rd</i> 'foot'	<i>rd</i> → éLeD eReD

Az általunk követett utat a következőkben foglalhatjuk össze:

- Vissza kell térni a hieroglifás írás alkotóelemeihez, a képekhez. Meg kell ismerkedni az ősi gondolkodás, ezen keresztül az írás alapszabályával: a képezéssel, és a *rébusz-rendszerrel*. A nagytól a kicsi felé, a fontostól a lényegtelen felé haladással, a mellérendelésekkel, az ismétlésekkel, a birtokviszony ősi változataival, az igeidőkkel, az írásjelek sajátosságaival, a rövidítésekkel, és még sok minden mással. A képek mondanivalójának ismerete tehát az olvasáshoz elengedhetetlen. Kereken, a formai jegyeket nem lehet félretenni, és csak mondattani szerkezetekkel helyettesíteni.

- Egyeztetni kell a hieroglifák képértékét transliterációs értékeivel. Ennek érdekében a (mesterséges) középbirodalmi hangokat vissza kell vezetni ősi archaikus, és őbirodalmi állapotukhoz (a hivatalos értékeket Kammerzell közli).
- *Majd meg kell keresni a hieroglifák ábrázolta szavak hangalakjait, melyek mássalhangzós váza egyúttal a helyes transliterációs értékekkel azonos.* Ez az a pont, ahol érdemes megállnunk. Nevezetesen: *a keresett szótövek legnagyobb részét a magyar nyelvben lehet megtalálni.*⁷⁶ Ha a (korrigált) nemzetközi mássalhangzós vázat (a magánhangzó illeszkedés szabályát követve) magánhangzóinkkal töltjük fel, akkor értelmét tekintve olyan (ős)magyar hangalakot kapunk, melyet a kérdéses hieroglifa, azaz a képecske is ábrázol.⁷⁷ Röviden: *a kép/hieroglifa által nyújtott látvány egybeesik a nemzetközi vázra épülő magyar megnevezésével.*⁷⁸
- De nemcsak a hieroglifák képértéke és hangértéke közötti összefüggés utal az ősmagyar nyelvre, hanem a mondatok építkezése, a nyelvtani szerkezetek sokasága is. A tárgyeset *t* hangja, a többes szám *k* jele, a birtokviszony sorrendje, a teljes igeragozás, az igekötők rendszere, a főnevek képzése, ragjai, a számnevek egyes számú vonzata, de a mellé- és alárendelések, a kérdő mondatok szórendje stb. mind a maival azonos nyelvtani építkezést hordozzák.

Röviden:

Vissza a Nílus-völgyi írás alapjához, a képekhez! Tegyük ezt úgy, hogy az általuk nyújtott látvány, és a hozzájuk tartozó nemzetközi (transzliterációs) mássalhangzós váz magánhangzókkal kiegészített hangalakja (a kimondott szó), a hieroglifák képértékével egybeessen. *Ezt csak az (ős)magyar nyelven lehet elérni.*⁷⁹ **Mi nem megfeleltetünk, hanem a formai jegyek alapján közvetlenül hangzósítunk, azaz magyarul olvasunk!**

9/ Összefoglalás

- ❖ Az egyiptomi hieroglifák tarkasága nem díszítés, hanem értelmes, összefüggő írás, a Nílus-völgyi ősi beszélt nyelv rögzítése.
- ❖ Az egyiptomi írást az archaikus időktől kezdve a görög/római korszak végéig a fennmaradt feliratok sokaságának köszönhetően folyamatosan követhetjük. Nem kell tehát különböző tudományosnak nevezett módszerekkel feltételezett „ * ” csillagos/kikövetkeztetett szavakat készíteni, s a finnugor módszertan analógiájára a múltba visszavetíteni. A tényleges jelek évezredek távlatából többek között kőbe vésett formában is megcsodálhatók.
- ❖ Az írásjelek terén csak mennyiségi változással találkozunk. A hieroglifák alaki, és hangtani sajátosságai változatlan formában öröklődtek, miközben az idő múlásával a már meglévő jelek mellé újabbak sorakoztak fel.
- ❖ A hieroglifás írás vegyes írás: képlelek, szótagok, valamint önálló mássalhangzók egymásba fonódó, egymást kiegészítő rendszere.
- ❖ Minden hieroglifának a nyilvánvaló képértéke mellett önálló hangértéke is van (Champollion).

⁷⁶ Mint azt már a fentiekben bemutattuk a finnugor elméletet hirdető nyelvészeink által kialakított spekulatív *szabályos hangváltások tendenciáit* ezennel mellőzzük, helyette a négyezer év valóságban is követhető nemzetközi hangértékeit tekintjük kiindulási alapunknak. Bővebben szólnunk erről a *Csillagszoba IV. Az ősi hangértékek változása* című fejezetében.

⁷⁷ A hangzósítás során a hieroglifák látványa nem kizárólagosan a képértékével azonos első benyomásunkat jelenti, gyakran valamilyen elvont fogalmat, jelzőket, határozókat stb., esetleg több rétegű értelmet is hordoz.

⁷⁸ Nyelvjárási eltérések nagyrészt a magánhangzókat érintik, így a mássalhangzós írást kevésbé befolyásolják.

⁷⁹ Ezen az úton már többen is jártak előttünk, tisztelettel gondolunk Némäti Kálmánra, Pálfi Károlyra és Baráth Tiborra. Munkásságuk részben mostani eredményeink előfutárának tekinthető, még akkor is, ha számos megállapításuk ma már kiegészítésre, javításra szorul.

- ❖ A hieroglifás írás tehát olyan vegyes írás, mely képrendszerét a jelek hangértéke alapján állították össze. Célja a beszéd (képszerű) rögzítése, így a *Nílus-völgyi hieroglifás írás fonetikai alapokon nyugvó vegyes-írás*.
- ❖ A fentiek alapján megállapíthatjuk azt is, hogy a *hieroglifás írás az ősi nyelvhez kötött*, következésképpen építkezésének, hangtanának, és szókincsének ismerete nélkül olvashatatlan. *Ezt az írást csak egy nyelven lehetett értelmesen gyakorolni – írni és olvasni –, mégpedig azon, amelyiken beszéltek.*
- ❖ E tulajdonságokból eredően *az ősi hangalakokat nem lehetett újabb hangzókkal felcserélni!* Itt az egyazon nyelven belüli szabályos hangváltások képtelenségére gondolunk, ill. az ún. helyreállított középbirodalmi nyelv esetében a szemita hangalakok és nyelvtani szerkezetek tudománytalan bevezetésére, napjainkig tartó egyeduralmára hívjuk fel figyelmüket. Ezzel az írás elveszítette volna fonetikai alapját, s vele folytonosságát.
- ❖ A hieroglif hangértékek pontos ismeretének hiányában a kikövetkeztetett – és a Középbirodalom idejére szemita hangokkal felcserélt – mássalhangzós vázakat (transzliteráció) nem lehet közvetlenül értelmesen olvasni, *csak elemezni.*
- ❖ Ezt a *szótani, mondattani* elemzést nevezzük a hieroglifák *megfeleltetésének*, más szóval *analitikus fordításnak*. Ma tehát a szakirodalom köreiből az a kettősség érvényesül, mely szerint ugyan senki sem tud közvetlenül olvasni, másrészt a szövegek megértéséhez a mondattani elemzés, azaz a megfeleltetés is elegendő. Ezáltal a képek látványa és azok hangalakjainak írás-meghatározó ősi szerepe a szöveg követése szempontjából csak másodlagos. Az egyiptológia rendelkezésére álló falfestmények, szobrok, archeológiai leletek „beszélő” sokasága mellett a képjelek nyilvánvaló mondanivalója (az élőlények, a tárgyak képei), de elsősorban az írott szövegek fent jelzett elemzése eredményezte azt a ma is hirdett hiedelmet, mely szerint *a hieroglifás írást megfejtették.*
- ❖ A valóság viszont az, hogy a szakirodalom 180 éves erőfeszítése ellenére ezt az ősi nyelvet mindmáig nem lehet beszélni. Hiányzik a hieroglifás írás alapját képező elengedhetetlen hangtan szövegképző, egyúttal összekötő/ellenőrző szerepe! Tanulság: *az eddig követett analitikus szótani, mondattani és hangtani rendszer helytelen.* Ismét megjegyezzük, hogy a nyelv egymást kiegészítő három pillérének (a szókincs, a nyelvtani rendszer, és a hangtan) felderítése nélkül, másrészt az ősi képirás tetszőleges átértékelésével (elemeinek tetszőleges megfeleltetésével), bármilyen, ún. *kihalt, utódnélküli szigetnyelvet* fel lehet állítani.
- ❖ *Végezetül megállapíthatjuk, hogy a folyamatos írás konzerválta, megőrizte a hajdan volt kultúrát és annak közvetítőjét, az eredeti Nílus-völgyi nyelvet, mely azonos édes anyanyelvünkkel, a magyar nyelv őseivel.*

A fentiek természetesen csak kutatásaink összefoglalt végeredményét tükrözik. Az ősi szövegek követéséhez sokkal mélyebb ismeretek elsajátítása szükséges. Kép- és mássalhangzós írás lévén a maitól eltérő írásmódját, valamint az ebből következő sajátos szerkezetét kell megismernünk, s eközben kénytelenek leszünk ’megküzdeni’ nyelvünk hatalmas szókincséből fakadó bőség zavarával is. Ráadásul nem elég a mai magyar köznyelvet anyanyelvi szinten beszélni, hiszen jószerével semmit sem tudunk nyelvünk valódi gyökereiről. Éppen ezért a magyar nyelv kutatását is új alapokra kell helyeznünk, ősi hangtani és szerkezeti rendszerének megismerését, szókincsünk átértékelését a hieroglifák közvetlen olvasásával egyetemben újfent napirendre kell tűznünk.

Hosszú út áll még előttünk! A pirkadatban nyelvünk őseinek, s vele népünk kultúrájának ma csak egyre élesebben kirajzolódó körvonalait látjuk. A hiányzó részletek felderítése, értékelése, valamint rendszerezése további alapos, összehangolt kutatómunkát igényel.

A Nap újra felkel, és bevilágítja utunkat

Forrásmunkák

- Bereczki G., *A magyar nyelv finnugor alapjai* Universitas Kiadó (Budapest, 1998)
- Borbola J., *Olvassuk együtt magyarul! A Moszkvai Matematikai Papirusz két feladatának magyar nyelvű olvasata* (Budapest, 2000). ISBN 963 03 9613 0
- Borbola J., *Királykörök. A Rhind Matematikai Papirusz királyköreinek magyar nyelvű olvasata. A Szent Korona egyiptomi mérete* (Budapest, 2001). ISBN 963 00 7468 0
- Borbola J., *Csillagszoba. Út a szakkarai piramisfeliratok magyar nyelvű olvasatához* (Budapest, 2004). ISBN 963 214 963 7
- Borbola J., *Tutanhamon a számadó*, (Budapest, 2004). ISBN 963 216 967 0
- Borbola J., *A bölcsek írása. Arany Tarsoly* 4. szám (Budapest, 2005 június 5.)
- Borbola J., *Uráli tilalomfák, Ősi Gyökér* XXXIV. évfolyam 3. szám, 2006 július-szeptember.
- Champollion Jean-François, *Lettre à M. Dacier relative à l'alphabet des hiéroglyphes phonétiques* (1822. szept. 27).
- Crystal David, *A nyelv enciklopédiája* Osiris Tankönyvek (Budapest, 2003)
- Czuczor Gergely-Fogarasi János, *A Magyar nyelv szótára* Emich Gusztáv Magyar Akadémiai Nyomdásznál (Pest, 1862)
- Gardiner Sir Alan H., *Egyptian Grammar* Griffith Institute Ashmolean Museum, Oxford. First published 1927. Third Edition (Oxford, 1994) ISBN 0 9000416 35 1
- Hajdú P., *Bevezetés az uráli nyelvtudományba* Tankönyvkiadó (Budapest, 1966)
- Hannig R., *Großes Handwörterbuch Ägyptisch- Deutsch* (Mainz, 1995), *Graphonemrelationen im älterem Ägyptisch* XLV- XLVIII.
- Kákósy L., *Ré fiai*, Gondolat (Budapest, 1979).
- Kákósy L., *Egy évezred a Nílus völgyében*, Gondolat (Budapest, 1970).
- Magyar Nagylexikon* Magyar Nagylexikon Kiadó (Budapest, 1999)
- Magyar nyelvtörténet*, Kiss Jenő – Pusztai Ferenc, Osiris Kiadó (Budapest, 2003) E. Abaffy Erzsébet, *Hangtörténet*.
- Pallas Nagy Lexikona*, CD-ROM Arcanum Digitéka.
- TESZ II, A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára* Akadémiai Kiadó (Budapest, 1995).
- Zonhoven L.M.J. *Middel-Egyptische Grammatica* (Leiden 1992).
- Zwischen den beiden Ewigkeiten*, Satzinger, *Das Ägyptische <ALEPH>-Phonem*, (Wien, 1994).